

Büdcə vəsaitlərinin icrası prosesinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən müxtəlif fəaliyyət və tədbirlər üzrə təkliflər

Satınalmalarla bağlı:

Dövlət satınalmaları dövlətə öz funksiyalarını yerinə yetirməklə yanaşı, dövlət vəsaitlərindən səmərəli və qənaətli istifadə etmək, habelə sağlam rəqabətli iqtisadi mühitin yaradılması kimi mühüm iqtisadi münasibətlərə təsir etmək və milli iqtisadiyyatın inkişafına münasib şəraitin yaratmaq imkanı verən makroiqtisadi vasitədir. Məlum olduğu kimi, hər il dövlət büdcəsi xərclərinin istifadəsinin mütləq əksəriyyəti məhz dövlət satınalmaları prosedurları həyata keçirilməklə icra edilir. Hər il dövlət büdcəsindən bu məqsədlə kifayət qədər vəsaitin ayrılması təmin edilir ki, bu da yuxarıda qeyd edilmiş hədəflərə nail olunması məqsədini güdür. Bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, 2013-2014-cü ilin dövlət büdcəsinin xərclərinin təqribən 38-40%-i dövlət satınalmaları vasitəsilə icra edilmişdir. Tikinti sahəsində isə xərclərin 60%-dən çoxu satınalmaların predmetidir.

Satınalmaların həyata keçirilməsi zamanı tətbiq edilən müsabiqə prosedurları, bərabər, ədalətli və rəqabətli iqtisadi imkanların yaradılması məqsədini daşıyır. Dövlət və özəl sektorlarda malların, işlərin və xidmətlərin alınmasının rəqabət mühitin yaradılması vasitəsilə həyata keçirilməsi müəyyən mənada gəlirlərin yenidən paylanması mexanizminin tətbiq vasitəsidir.

İqtisadi xarakteri, həmçinin vəsaitlərin qənaətli istifadəsi istiqamətində effektiv vasitə olması nəzərə alınaraq dövlət satınalmalarının şəffaf və qanunauyğun şəkildə tətbiq edilməsinin əhəmiyyəti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nda satınalmalara xüsusi diqqətin yönəldilməsi ilə öz təsdiqi tapmışdır. Belə ki, Fəaliyyət Planınının 14-cü maddəsində dövlət satınalmalarının təkmilləşdirilməsi və şəffaflığın artırılması məqsədilə elektron dövlət satınalmalarının tətbiq edilməsi;

dövlət satınalma müqavilələrinin icrasına, o cümlədən həmin müqavilələr üzrə ödənişlərə nəzarətin təkmilləşdirilməsi; dövlət satınalmaları üzrə keçirilən müsabiqələrdə və satınalma müqavilələrinin icrasında qanun pozuntularına yol vermiş hüquqi və fiziki şəxslərin gələcəkdə dövlət satınalmalarında iştirakını məhdudlaşdıran mexanizmin yaradılması; dövlət satınalmaları üzrə keçirilən müsabiqələrdə iştirak edən iddiaçıların hüquqlarını qorumaq məqsədi ilə şikayətlərə təxirə salınmadan baxılması üçün müvafiq tədbirlər görülməsi; dövlət satınalmalarında aşkar edilən korrupsiya halları barədə hüquq mühafizə orqanlarının məlumatlandırılması; dövlət satınalmalarının həyata keçirilməsi zamanı ehtimal olunan qiymətlərin müəyyən edilməsi metodologiyasının hazırlanması; satınalan təşkilatlar tərəfindən növbəti il üçün satınalma planlarının hazırlanaraq Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyinin internet sahifəsində yerləşdirilməsi; dövlət satınalma prosedurları nəticəsində bağlanan satınalma müqavilələrinin vahid reyestrinin yaradılması və həmin reyestrin Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyinin internet sahifəsində yerləşdirilməsi məsələləri müəyyən edilmişdir.

Müvafiq qanunvericiliklə müəyyən edilmiş kənar maliyyə nəzarəti funksiyalarını yerinə yetirən Hesablama Palatası iqtisadi əhəmiyyətini nəzərə alaraq dövlət satınalmaları ilə bağlı məsələləri həmişə diqqətdə saxlamışdır. Həyata keçirilmiş nəzarət tədbirləri bu istiqamətdə bir sıra problemlərin mövcud olduğunu göstərir. Həmin problemlər müsabiqələrə hazırlıq mərhələsində, keçirilməsi zamanı və müsabiqələrin nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi, o cümlədən müqavilələrin tərtibi prosesində rast gəlinməkdədir.

Bir faktı qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2013-2014-cü illər üzrə fəaliyyəti haqqında hesabatlarda dövlət müəssisə və təşkilatlar tərəfindən müsabiqə yolu ilə həyata keçirilmiş satınalmaların sayı müvafiq olaraq 12412 və 9549 kimi göstərilmişdir. Eyni zamanda, satınalma predmetinin ehtimal olunan qiymətinin qənaət edilmiş hissəsi müvafiq olaraq 5,56% və 4,36% təşkil etmişdir. Göründüyü kimi, 2013-2014-cü illərdə rəqabətin təmin edildiyi müsabiqələrin sayı 23,1% azalmışdır. Ümumi məbləğdə qənaətin xüsusi çəkisinin

azalması 1,2 faiz bəndi, qənaət olunan cəmi məbləğin azalması isə 61,5% (2013-2014-cü illərdə müvafiq olaraq 121,0 mln manat və 59,5 mln. manat) təşkil etmişdir.

Eyni meyl dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına aparılan satınalmalarda da müşahidə olunur. Belə ki, 2013-2014-cü illərdə müsabiqələrin sayı 11430-a qarşı 8298, qənaət olunan vəsaitin məbləği isə müvafiq olaraq 113,9 mln. manat və 51,5 mln. manat təşkil etmiş, ümumi məbləğdə qənaət olunmuş vəsaitin xüsusi çəkisi 2013-cü ildəki 5,83%-dən 2014-cü ildə 4,1%-dək azalmışdır.

Satınalma müsabiqələrinin keçirilməsi zamanı “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun maddələrində bəzi boşluqların, habelə birmənalı təfsir edilə bilməyən müddələrin olması subyektiv yanaşma üçün geniş imkanlar yaradır.

Belə ki, qeyd olunan Qanunun 6.3-cü maddəsində göstərilir: “Satınalan təşkilat malməndərənlərin (podratçılarının) əqli mülkiyyətlərini və ya kommərsiya sirlərini qorumaq hüququnu nəzərə almaqla, onlardan bu Qanunun 6.2-ci maddəsində göstərilmiş meyarlara uyğun ixtisas göstəricilərinə malik olduqlarını təsdiq edən sübutlar və ya digər məlumatlar tələb edə bilər.” Bu maddədə “və ya digər məlumatlar tələb edə bilər” ifadəsinin verilməsi satınalan təşkilata qeyri müəyyən məlumatların tələb edilməsi hüququnu verir ki, bu da son nəticədə satınalmayı keçirən təşkilata arzu olunmayan iddiaçı qarşısında geniş manevr imkanı yaradır. Bunun üçün Qanunda qoyulan tələbin qəti və konkret “tələb edir” formasında verilməsini tövsiyə edirik və fikrimizcə, bu zaman tələb olunan məlumatların dəqiq siyahısının müəyyən edilməsi məqsədəuyğun olardı.

Bundan başqa, Qanunun 6.9-cu maddəsində göstərilir: “Satınalan təşkilat satınalma prosedurları zamanı iddiaçının ixtisas göstəricilərini əks etdirən sənədlərin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada təsdiq olunmasını və rəsmiləşdirilməsini tələb edə bilər”. Əgər iddiaçının ixtisas göstəricilərinin əks olunduğu sənəd zəruridirsə, onda qanunvericilikdə nəzərdə tutulduğu qaydada onun təsdiq olunması birmənalı tələb edilməlidir. Lakin təsdiqin hansı hallarda tələb edilən və ya edilməyən olması hazırda qeyri-

müəyyəndir.

Dəqiq ifadə sonluqlarının olmaması hallarına Qanunun 7.1-ci, 7.6-cı, 10.2-ci, 11.2-ci maddələrində də rast gəlinir.

Qanunun 20-ci maddəsinin 20.1.-ci bəndi - “Satınalan təşkilat mövcud bazarı olan və ehtimal olunan qiyməti müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi minimum məbləğdən aşağı olan malların (işlərin və xidmətlərin) satın alınması üçün bu Qanunun 49-cu maddəsinə uyğun kotirovkalar sorğusundan istifadə edə bilər” şəklində verilmişdir. Maddənin bu formada verilməsi nəticəsində satınalan təşkilatlar müstəqil səlahiyyətlər əldə etmiş, habelə müvafiq tələblər mücərrəd formada göstərilmişdir. Bildiririk ki, bu maddədə anlayışın mücərrəd formada verilməsi icraçı və nəzarətəddici orqanlar arasında da mübahisə predmetinə səbəb olur.

Qanunun 27.4-cü maddəsində göstərilir: “Hər hansı tender təklifinin qiyməti müvafiq malların (işlərin və ya xidmətlərin) ehtimal olunan qiymətindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənirsə, satınalan təşkilat həmin təklifi rədd edə bilər.” Fikrimizcə, təqdim olunmuş təklif ehtimal olunan qiymətdən baha olduqda, həmin təklif birmənalı rədd edilməlidir. İkincisi, “əhəmiyyətli dərəcə”nin həcmnin (ölçüsü, şkalası) kim tərəfindən müəyyən edilməsi barədə müddə nəzərdə tutulmadığı üçün satınalan təşkilatlara bu sahədə müəyyən manevr imkanı yaradır.

Audit tədbirləri zamanı müşahidə edilən faktlar, habelə nəzarət tədbirlərinin nəticələri göstərir ki, Qanunun “Bir mənbədən satınalma metodundan istifadə şərtləri” (maddə 21) maddəsindəki “mücərrəd normalar”, “xəyali kateqoriyalar” və “qeyri-müəyyən kriteriyalar” satınalan təşkilata tender keçirmədən birbaşa satınalma müqaviləsinin bağlanması üçün geniş imkanlar yaradır.

Qeyd edək ki, “Normativ hüquqi aktlar haqqında ” Azərbaycan Respublikası Qanunun 25-ci maddəsində normativ hüquqi aktın həddən artıq ümumiləşdirilmiş, həddən artıq təfərrüatlı ifadələrə yol verilməməsi, 64-cü maddəsində isə dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi zamanı “orqan edə bilər”, “bir qayda olaraq”, “müstəsna hallarda yol verilir”, “zərurət olduqda”, “müstəsna

hallarda yol verilir” və buna bənzər qeyri-müəyyən ifadələrdən istifadə edilməməsi təsbit edilmişdir.

Bundan başqa, satınalma keçirmədən müqavilələrin bağlanmasına görə büdcə vəsaitlərindən istifadə edən təşkilatlara qarşı tətbiq olunan sanksiyaların yüngül, nəzarət mexanizmlərində isə zəif həlqələrin mövcud olması, tenderin keçirilməməsi üçün vəsaitlərin bir neçə yerə bölünməsi, çox əməktutumlu və mürəkkəb layihələr üzrə 2-3 gün ərzində təkliflər və kotirovka sorğusu ilə satınalmaların aparılması kimi halların aradan qaldırılmasının zəruriliyi də bu sahəni tənzimləyən qanunvericilik aktlarının təkmilləşdirilməsinə ehtiyac yaradır.

Yuxarıda qeyd olunanları əsas tutaraq “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda aşağıdakı əlavə və dəyişikliklərin aparılması da tövsiyə olunur:

- Qanunun ayrı-ayrı maddələrində seçilən ifadələrin sonunda “edə bilər”, “ola bilər”, “verə bilər” kimi söz birləşmələrinin əvəzinə konkret ifadələrə üstünlük verilməsini, cümlələr və tələblərin dəqiq və əmredici şəkildə olmasını;
- 21-ci maddənin yenidən işlənilməsini, süni əsasların ləğv edilməsini, “istisna hallar”ın əhatə dairəsinin müəyyən olunmasını;

- keçirilən bütün satınalmalara dair müfəssəl məlumatları özündə əks etdirən hesabat formaları və satınalma müqavilələri üzrə dövlət reyestrinin Dövlət Satınalmaları Agentliyi tərəfindən tərtib edilməsini. Qeyd edək ki, “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 4-cü maddəsinin 4.1.5.-ci bəndində dövlət satınalmaları üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının “dövlət satınalmalarına dair hesabatların tərtibi qaydalarını müəyyənləşdirir, dövlət satınalmalarını tənzimləyən normativ hüquqi aktların, sənədlərin və məlumatların ictimaiyyətə çatdırılmasını təmin edir” kimi funksiyası təsbit edilmişdir;

- Qanunun 12-ci “dövlət satınalmalarında saxtakarlıq halları” maddəsində malgöndərənlərlə (podratçılarla) yanaşı, satınalan təşkilatın da saxtakarlıq hallarına yol verməməsi barədə müvafiq müddələrin əlavə edilməsini;

- satınalmaları effektiv təşkil etmək və əlavə xərclərdən yayınmaq məqsədilə satınalmaların keçirilməsi üçün alış predmetindən (mal alışı, iş və xidmət) asılı

olaraq “minimum məbləğ”in diferensiallaşdırılması mexanizminin tətbiqinin nəzərdən keçirilməsini;

- təkliflər sorğusu və kotirovka sorğusu metodu ilə aparılan satınalma prosedurlarının keçirilmə müddətinin dəqiq reqlamentləşdirilməsini.

“Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun maddələrində göstərilən bu boşluqların, habelə birmənalı təfsir edilə bilməyən müddəaların olması subyektiv yanaşma üçün geniş imkanlar yaradır. Bu kimi boşluqlar və mücərrəd ifadələr satınalmaların keçirilməsi zamanı korrupsiya hallarının baş verməsinə şərait yaradan amillərdən birinə çevrilir. Eyni zamanda, belə hallar dövlət vəsaitlərinin səmərəsiz istifadəsinə potensial imkanları formalaşdırır.

Tender prosedurlarının ən mühüm və problemlə mərhələlərindən biri satın alınan malların (işlərin və xidmətlərin) ehtimal olunan qiymətinin təyin edilməsidir. Belə ki, “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27-ci “Malların (işlərin və xidmətlərin) ehtimal olunan qiyməti” maddəsinə əsasən satınalan təşkilat tender prosedurlarının başlanmasından əvvəl satın alacağı malların (işlərin və xidmətlərin) ehtimal olunan qiymətini mövcud qanunvericiliyə əsasən müəyyən etməlidir. Lakin qeyd olunan “mövcud qanunvericiliyin” hansı normativ hüquqi aktlarla tənzimlənməsi məlum deyildir.

Buna görə də malların (işlərin və xidmətlərin) ehtimal olunan qiymətin müəyyən edilməsi üçün müvafiq normativ sənədin hazırlanması məqsədmüvafiq olardı.

“Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 17.3-cü maddəsinə əsasən ehtimal olunan qiyməti bu Qanunun 17.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan məbləğdən yuxarı olan malların (işlərin və xidmətlərin) digər satınalma metodlarının tətbiqi ilə həyata keçirilməsi yalnız Azərbaycan Respublikası Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyinin təsdiq etməsi şərtilə aparıla bilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Palata tərəfindən keçirilən nəzarət tədbirləri göstərir ki, satınalmaların təkliflər sorğusu və ya bir mənbədən satınalma metodları ilə həyata keçirilməsi üçün satınalan təşkilatlar tərəfindən “vaxtın məhdudluğu”,

“işlərin tez bir zamanda başa çatdırılmasının zərurliyi”, “işlərinin vacibliyi” və s. kimi dəlillər əsas gətirilməklə Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyinə müraciətlər edilir. Təkliflər sorğusunun və ya bir mənbədən satınalma metodunun tətbiq olunmasının Agentlik tərəfindən təsdiq edilməsinə baxmayaraq, bəzi təşkilatlar tərəfindən həmin satınalmaların icrasına başlanma müddəti bir neçə ayadək uzadılır.

Göstərilənlərə əsasən “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 17-ci maddəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanının təsdiq etdiyi digər satınalma metodlarının tətbiqi ilə malların (işlərin və xidmətlərin) satınalma prosedurunun icrası üçün vaxt limitinin müəyyən edilməsi məqsədmüvafiq olardı.

Eyni zamanda sifarişçi təşkilatlar tərəfindən edilən müraciətlərdə bir mənbədən satınalma metodunu tətbiq etməklə satınalmaları həyata keçirmək üçün “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci “Bir mənbədən satınalma metodundan istifadə şərtləri” maddəsində nəzərdə tutulmuş halların yarandığı göstərilir və Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyi isə müraciətdə göstərilənlərə istinad edərək bu metodun tətbiqini mümkün hesab edir.

Ancaq həmin maddədə göstərilən halların yaranmasının müəyyən edilməsində hansı məlumat və sorğu mənbələrinə istinad olunaraq bu qənaətə gəlinməsi, həmçinin Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən bu halların yaranmasının reallığa və həqiqətə uyğun olmasına hansı qayda və normalara istinad olunmaqla nəzarət edilməsini və digər bu kimi məsələlərin həllini tənzimləyən qaydaların hazırlanmasına və mövcud normativ-hüquqi aktlara əlavə və dəyişikliklərin edilməsinə ehtiyac vardır.

Hesablama Palatasının həyata keçirdiyi nəzarət tədbirlərində rast gəlinən mənfi hallar arasında satınalma müsabiqələrinin nəticələri əsasında müqavilələrin şərtlərinin tətbiqi və bu şərtlərə riayət olunması ilə bağlı bir sıra hallar da daxildir.

Belə ki, keçirilən dövlət satınalmalarının nəticəsi olaraq qalib təşkilatlarla müqavilələrin bağlanılmasından sonra icra zamanı texniki parametrlərin sabit qalmaması səbəbindən müqavilədə nəzərdə tutulan məbləğ və öhdəliklər çoxsaylı

dəyişikliklərə məruz qalır ki, bu da həmin müqaviləni satınalmanı keçirən Tender Komissiyasının bütün üzvləri tərəfindən qeyd-şərtsiz imzalanmış şərtlər toplusundan əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən bir sənədə çevirir. Palata tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri zamanı tez-tez satınalma müqaviləsi bağlanılarkən tərəflərin öhdəliklərinə tenderin şərtlər toplusunda nəzərdə tutulmayan yeni bəndlərin əlavə olunması, topluda nəzərdə tutulmuş bəndlərin malsatan və ya podratçı təşkilatın xeyrinə dəyişdirilməsi, digər müxtəlif güzəşt və imtiyazların daxil edilməsi hallarına rast gəlinir.

Müqavilənin icrası dövründə onun texniki parametrləri və göstəricilərinin dəyişdirilməsi son nəticədə işlərin dəyərinin artırılması və əlavə vəsaitlərin ayrılması zərurətini yaradır.

Bundan başqa, “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 40.6-cı maddəsində “satınalma müqaviləsini imzalayarkən satınalan təşkilat malların (işlərin və xidmətlərin) hər vahidinin qiymətlərini və meyarlarını dəyişdirməmək şərti ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı ilə malların həcmi 15 faizə qədər artırılıb-azalda bilər” göstərsə də, bu ehtiyacların artıb-azalması səbəblərinin əsasları müəyyən edilmədiyindən satınalan təşkilatın səlahiyyətləri artmaqla yanaşı, onların subyektiv yanaşmalarına şərait yaranır.

Əlavə vəsaitin həcmi isə müqavilə məbləğinin 15 faizindən çox olmasını artıq iqtisadi amillərlə bağlamaq olmaz. Müqavilənin icrası prosesində “bahalaşma” ilə əlaqədar nə sifarişçi təşkilatlar, nə də podratçılar hesabatlı deyildirlər.

Bununla belə, Palata tərəfindən müşahidə olunan hallarda layihənin qəbul edilmiş dəyərinin 15 faizdən də çox artırılması halında belə sifarişçi təşkilat yenidən tender keçirmir, ən yaxşı halda Dövlət Satınalmalar Agentliyinə müraciət edərək yeni razılıq məktubu almaqla kifayətlənir. Halbuki, belə hallara görə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən yeni icazənin (15 faizdən çox) verilməsi mövcud qanunvericilikdə nəzərdə tutulmamışdır. Müqayisə üçün qeyd etmək olar ki, beynəlxalq təcrübədə əvvəlcədən təsbit edilmiş qiymətə layihəni

başla çatdırmaq mümkün deyilsə, onda layihənin icrası dayandırılır və əlavə tender keçirilir.

Həmçinin qeyd edilməlidir ki, müqavilə şərtlərinin yerinə yetirilməməsinə görə cərimələrin nəzərdə tutulması müvafiq qanunvericilik tərəfindən təsbit olunur. Bununla belə, həyata keçirilən nəzarət tədbirləri zamanı müqavilələrdə əksər hallarda belə şərtlər əks olunmur, bu şərtlərin əks olunduğu müqavilələr üzrə həmin cərimələrin tətbiq edilməsi üçün şəraitin yaranmasına baxmayaraq belə bir təcrübəyə rast gəlinməmişdir.

Beləliklə, yuxarıda qeyd edilən məqamları nəzərə alaraq “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda aşağıdakı əlavə və dəyişikliklərin aparılması da tövsiyə olunur:

- satınalma müqaviləsinə icra prosesində müqavilə məbləğinin artırılmasının qarşısının alınması məqsədi ilə müvafiq müddələrin əlavə edilməsi;

- iqtisadi amillərlə bağlı artımların yaranmasına səbəb olan halların və əsasların dəqiq göstərilməsini, digər amillərlə bağlı müqavilə dəyişikliklərinə məhdudiyətlərin müəyyən edilməsi.

- müqavilə şərtlərinə müvafiq cərimələrlə bağlı müddələrin əlavə edilməsi və həmin cərimələrin tətbiqi ilə bağlı inzibati cəzaların tətbiqi.

Tikinti ilə bağlı:

Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafı bu inkişafın dinamikliyini təmin edəcək mühüm infrastruktur layihələrinin icrası üçün möhkəm maliyyə zəmini yaratmışdır. Həmin layihələrin reallaşdırılması genişmiqyaslı tikinti işlərinin həyata keçirilməsi ilə şərtlənmişdir. İqtisadi-sosial əhəmiyyəti ilə yanaşı siyasi yükə malik bir sıra layihələrin müvəffəqiyyətli icrasının təmin edilməsinin dövlətin prioritetləri sırasında olması səbəbindən bu istiqamətdə digər mənbələrlə yanaşı dövlət büdcəsindən kifayət qədər maliyyə vəsaitlərinin ayrılması təmin edilmişdir. Belə ki, 2013-2014-cü illərdə dövlət büdcəsində tikinti xərclərinin icrası müvafiq olaraq 6,9 mlrd. manat və 6,3 mlrd manat olmuş, 2015-

ci ildə isə bu istiqamət üzrə 6,9 mlrd. manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdur.

Ayrılmış vəsaitlərin qanunauyğun şəkildə qənaətli və nəticəli istifadəsinə nəzarətin təmin edilməsi məqsədilə Palata tərəfindən həyata keçirilmiş nəzarət tədbirlərinin nəticəsi olaraq dövlət büdcəsinə bərpa edilmiş cəmi vəsaitin nöqsanlar üzrə bölgüsü 2014-cü ildə tikinti ilə bağlı yol verilmiş nöqsanlar üzrə bərpa edilmiş vəsaitin xüsusi çəkisinin 21,0% təşkil etdiyini göstərir. Bu istiqamətdə yol verilmiş nöqsanların müəyyən qədər aradan qaldırılması mövcud qanunvericilik aktlarının təkmilləşdirilməsi vasitəsilə də mümkündür.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2008-ci il 5 dekabr tarixli 272 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi tərəfindən tikinti sahəsində dövlət nəzarətinin mərhələlərlə həyata keçirilməsi Qaydaları”nın 3.4-cü bəndinin (dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına tikinti işlərinin aparılması üzrə smeta dəyərinin müəyyənləşdirilməsi) 3.4.3-cü hissəsinin 4-cü abzasında inşaat materiallarının sifarişçi və podratçı tikinti təşkilatları arasında razılaşdırılmış faktiki dəyərləri (ƏDV-siz) haqqında məlumatların təqdim edilməsi tələb olunur. Praktikada bu Qaydanın tələbi ilə “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun müvafiq maddəsinin tələbləri arasında müəyyən uyğunsuzluq yaranır. Belə ki, bir tərəfdən “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun “Malların (işlərin və xidmətlərin) ehtimal olunan qiyməti” maddəsinə (maddə 27) görə satınalan təşkilat tender prosedurlarının başlanmasından əvvəl satın alacağı malların (işlərin və xidmətlərin) ehtimal olunan qiymətini müəyyənləşdirməli, tender zərflərinin açıldığı günədək məxfi saxlamalı və tenderin nəticəsinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə etməlidir, digər tərəfdən ehtimal olunan qiyməti təyin edən Qaydalar isə obyektin ehtimal olunan qiymətini (müqavilə qiymətini) müəyyən etmək üçün inşaat materiallarının sifarişçi ilə podratçı tikinti təşkilatları arasında razılaşdırılmış faktiki dəyərləri (ƏDV-siz) haqqında məlumatların olmasını tələb edir. Başqa sözlə, tender keçirilməsi üçün obyektin ehtimal olunan qiyməti müəyyən edilməlidir, ehtimal olunan qiyməti

müəyyən etmək üçün isə podratçı təşkilat olmalıdır. Tender keçirilmədən isə podratçı təşkilatı müəyyən etmək mümkün deyildir.

Eyni zamanda sifarişçi ilə podratçı tikinti təşkilatlarının öz aralarında inşaat materialları üzrə qiyməti müəyyən etməsi nəticədə korrupsiyaya şərait yaradan hüquqpozmaların baş verməsinə səbəb ola bilər.

İki sənəd arasında uyğunsuzluğun aradan qaldırılması məqsədi ilə müvafiq dəyişikliklərin aparılması qeyd olunan mənfi meyillərin aradan qaldırılmasına xidmət etmiş olar.

Həmçinin, dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına maliyyələşən obyektlərin investor smeta dəyəri 1991-ci ilin qiymətləri əsas götürülməklə “bazis-əmsal” üsulu ilə hesablanır. Bu üsul “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında “bazis-əmsal” üsulunun tətbiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1995-ci il 04 sentyabr tarixli 200 nömrəli Qərarına və həmin Qərarın 2-ci bəndinə uyğun olaraq 1995-ci il 22 sentyabr tarixli aidiyyəti orqanlarla razılaşdırılmaqla təsdiq edilmiş “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında bazis-əmsal üsulunun tətbiqi üzrə metodiki göstərişlər”ə əsasən tətbiq edilir.

Lakin ötən iyirmi il ərzində tikinti sahəsində istifadə edilən tikinti materiallarının tərkibinin dəyişməsi və yeni texnologiyaların tətbiqi nəticəsində yaranan bazar qiymətləri ilə 1991-ci ilədək istehsal olunan tikinti materiallarının və maşın-mexanizmlərin qiyməti, habelə sərf olunan əməyin norma və qiyməti planlı iqtisadiyyata xas olan və qiymət siyasəti ilə tənzimlənən qiymətlər arasında müəyyən fərqlərin olması obyektin smeta dəyərinin hesablanmasında, yerinə yetirilən tikinti-quraşdırma işlərinin həqiqi qiymətinin müəyyən olunmasında çətinliklər yaratmaqla bərabər yeni yaranan əmlakın real dəyərini tam əks etdirmir.

Yuxarıda göstərilən faktları nəzərə alaraq, bu sahə üzrə mövcud normativ sənədlərin təkmilləşdirilməsini, tikintidə bazar münasibətlərinin tələblərinə, habelə beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq smeta qiymətlərinin hazırlanmasını və tətbiqinin tənzimlənməsini məqsəduyğun hesab edirik.

Qeyd olunan normativ bazanın hazırlanması və tətbiqinin uzunmüddətli proses olduğunu nəzərə alaraq, həmin sənəd hazırlananadək qüvvədə olan “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında bazis-əmsal üsulunun tətbiqi üzrə metodiki göstərişlər”ə aşağıdakı əlavə və dəyişikliklərin edilməsi təklif olunur:

- Bu metodiki göstərişlərə əlavə olunan “Tikinti-quraşdırma işlərinin dəyərinin 1991-ci il bazis-smeta qiymətlərinə nisbətən artım əmsallarının və müqavilə qiymətlərinin təyini cədvəli”nə əsasən xərclər “Birbaşa xərclər” (material, əmək haqqı, maşın-mexanizmlərin istismarı xərcləri), “Üstəlik xərclər” və “Plan yığımı” adları ilə iqtisadi elementlər üzrə qruplaşdırılmışdır. Birbaşa xərclərin bazis-smeta qiymətləri ilə dəyərinin cəminə 15% tətbiq edilməklə üstəlik xərclərin həcmi hesablanır və birbaşa xərclərlə üstəlik xərclərin cəmindən 8% plan yığımı hesablanılmaqla tikinti-quraşdırma işlərinin 1991-ci il səviyyəsində bazis dəyəri hesablanır və bundan sonra göstərilən qaydada təyin edilmiş istinad əmsalları (artım əmsalı) tətbiq edilməklə büdcə vəsaiti hesabına inşa edilən obyektlər üzrə tikinti-quraşdırma işlərinin müqavilə qiymətləri (investor smeta dəyəri) müəyyən edilir.

“Üstəlik xərclər”in və “Plan yığımı”nın 1991-ci il bazis smeta qiymətlərinə nisbətən artım əmsalının təyini cədvəlinə faiz ifadəsi ilə birbaşa daxil edilməsi, artım əmsalının süni olaraq artmasına gətirib çıxarır.

Məlumat üçün bildiririk ki, “Plan yığımı” xərclərinin istehlak fondu, sosial-mədəni və mənzil tikintisi fondu və s. bu kimi sosial tədbirlərə yönəldilməsi, üstəlik xərclərin isə əmək haqqı, materiallar, nəqliyyat, sosial sığorta ödənişləri, amortizasiya ayırmaları, istilik enerjisi, elektrik enerjisi, ezamiyyə xərcləri və digər xərclərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Nəzarət tədbirləri zamanı müəyyən edilmişdir ki, əksər podratçılar tərəfindən qeyd olunan təyinatlara vəsaitlər yönəldilmir.

Fikrimizcə, “Tikintidə müqavilə qiymətlərinin hesablanmasında bazis-əmsal üsulunun tətbiqi üzrə metodiki göstərişlər”ə müvafiq dəyişikliklər və əlavələr

edilməklə istinad əmsalının “Birbaşa xərclər”ə əsasən təyin edilməsi daha məqsədəuyğun olardı.

- Obyektin investor-smeta dəyəri podrat işlərinin dəyərində avadanlıqların qiyməti əlavə edilməklə müəyyən edilir. Bu zaman avadanlıqların mövcud qiyməti deyil, avadanlıqların bazis-smeta qiymətləri ilə dəyəri podrat işlərinin dəyərində müəyyən olunan istinad (artım) əmsalına (bəzən ondan da çox) vurulmaqla hesablanır. Bu kimi hallar sonda avadanlıqların dəyərinin əsassız artırılmasına gətirib çıxarır və nəticədə dolayı yolla obyektin dəyərinin artırılmasına şərait yaranır.

Belə hallara yol verilməməsi üçün materialların qiyməti kimi orta bazar qiymətlərinə dair müvafiq qurumların məlumatlarındakı qiyməti, avadanlıqların isə quraşdırılmasına sərf olunan məbləğ əsas götürülməklə artım əmsalının təyin edilməsini və bu hesablamalardan alınan məbləğin üzərinə avadanlıqların orta bazar dəyərini əlavə etməklə obyektin investor smeta dəyərinin müəyyən edilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

Tikintidə sifarişçi və texniki nəzarətin saxlanılması xərcləri Azərbaycan Respublikası Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsinin 1999-cu il 26 avqust tarixli, 135 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Tikintidə sifarişçi (tikilməkdə olan müəssisələrin müdiriyyəti) və texniki nəzarətin saxlanması xərclərinin təyini üzrə normativlər” əsasında müəyyən edilir. Tikilən müəssisənin (obyektin) müdiriyyətinin saxlanılması xərclərinin limiti keçmiş SSRİ Dövlət Tikinti Komitəsinin “Tikintidə müəssisələrin və başqa obyektlərin müdiriyyətinin saxlanmasına sərf olunan xərclərin limitləri haqqında” 25 aprel 1983-cü il 79 sayılı qərarı əsasında müəyyənləşdirilir və tikintinin 1991-ci ilin bazis qiymətləri səviyyəsində hesablanmış ümumi smetanın 1-9 bölmələrinin yekun dəyərlərindən müəyyən edilmiş faizlərlə hesablanaraq 10-cu bölməsinə daxil edilir.

Lakin ötən dövrlər ərzində büdcə investisiyalarının həcmının dəfələrlə artması, görülən işlərin xarakterinin müxtəlifliyi, tikinti sahəsində yeni texnologiyaların tətbiqi bu “normativlər”in təkmilləşdirilməsinə, müasir dövrün səviyyəsi və tələblərinə uyğunlaşdırılmasına zərurət yaradır. Belə ki, sifarişçi

təşkilatlar tərəfindən dövlət büdcəsinin dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu, müxtəlif ehtiyat fondları və digər mənbələr hesabına maliyyələşən tikinti-quraşdırma işləri ilə yanaşı, əsaslı təmir, bərpa-gücləndirmə, tarixi və mədəni obyektlərin restavrasiyası işləri də aparılır ki, yuxarıda adı çəkilən “normativlər”də bunlar nəzərdə tutulmamışdır. Bundan başqa, hal-hazırda tikintidə sifarişçi (tikilməkdə olan müəssisələrin müdiriyyəti) tərəfindən müxtəlif adda avadanlıqların (texnoloji olmayan) alınması (anbar-tədarük xərcləri, gömrük sənədləşmələri və s.) və quraşdırılması da həyata keçirilir ki, bu işlərə görə “normativlər”də saxlanılma xərcinin limiti müəyyən edilməmişdir.

Bunlarla yanaşı, tikintidə sifarişçi (tikilməkdə olan müəssisələrin müdiriyyəti) və texniki nəzarətin saxlanılması xərclərinin təyini üzrə normativlər hesablanan zaman tikintilərin 1991-ci ilin bazis qiyməti ilə illik həcmi, tikinti obyektlərinin ərazi bölgüsü kimi göstəricilərdən istifadə edilir. Hal-hazırda bəzi hallarda tikinti-quraşdırma və əsaslı təmir işlərinin smeta dəyəri 1991-ci ilin bazis qiyməti ilə deyil, yalnız cari (bazar) qiymətləri səviyyəsində müəyyən edilir ki, bu da “saxlama xərci normativləri” ilə tənzimlənmir. Yeni smeta-normativ sistemin formalaşması üzrə işlənilib hazırlanan sənədlərlə yanaşı, yuxarıda adıçəkilən normativ sənədin də təkmilləşdirilməsini məqsədəuyğun hesab edirik.

Bununla yanaşı hal-hazırda tikintidə sifarişçi funksiyalarını həyata keçirən müəssisələr ayrı-ayrı mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının tabeliyində hüquqi şəxs statusu olmayan, müstəqil vergi ödəyicisi kimi qeydiyyatda alınmayan, bəzi hallarda hüquqi şəxs statusu olsa da vəzifə və funksiyaları dəqiq müəyyən edilməyən və məsuliyyət həddi qeyri-müəyyən olan qurumlar kimi fəaliyyət göstərirlər.

Saxlanılma xərcləri büdcə vəsaiti hesabına maliyyələşən bu “müdiriyyət”lərin iqtisadi münasibətlərin bazar tənzimlənməsi şəraitində hüquqi statusu, əsas funksiya və vəzifələri, məsuliyyət səviyyələri, öhdəlikləri və s. kimi məsələlərin həllini tənzimləyəcək yeni bir normativ sənədin hazırlanmasına da ehtiyac vardır.

Səhiyyə xərcləri ilə bağlı:

Əhalinin sosial rifahının yüksəldilməsi dövlətin əsas konstitusional funksiyasıdır ki, bu da, öz növbəsində, vətəndaşların sağlamlığının qorunması ilə bağlı tədbirləri də özündə saxlayır. Səhiyyə sisteminin inkişafına ayrılan vəsaitlər bir tərəfdən əhalinin sağlamlığının qorunmasına xidmət edirsə, digər bir tərəfdən müvafiq sosial müdafiə xərclərinin də əlavə büdcə yükü kimi formalaşmasının qarşısını alır. Qeyd edək ki, dövlət büdcəsindən bu sahəyə 2013-cü ildə 618,9 mln. manat və 2014-cü ildə 665,3 mln. manat vəsaitin icra edildiyini, 2015-ci ildə isə bu məqsədlə 777,7 mln. manat vəsaitin ayrıldığını, həmin xərclərin nəzərəcarpacaq hissəsinin əməyin ödənişi ilə bağlı xərclər təşkil etdiyini nəzərə alsaq, büdcə vəsaitlərinin səmərəli və qənaətli istifadəsinin təmin olunması da diqqətdə saxlanılmalıdır. Məlumat üçün bildirək ki, 2013-cü ildə əməyin ödənişi ilə bağlı xərclər səhiyyə xərclərinin 48,8%-ni (əmək haqqı xərcləri 39,9%-ni), 2014-cü ildə 49,8%-ni (əmək haqqı 40,8%) təşkil etmişdir.

Aydındır ki, səhiyyə sahəsində əmək haqqı xərclərinin xüsusi çəkisinin yüksək olması səhiyyə müəssisələrində çalışanların sayı, dərman, ərzaq və digər istiqamətlərdə xərclər isə xəstəxanalarda çarpayılıarın sayı ilə mütənasibdir. Hər iki istiqamət üzrə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi büdcə vəsaitlərinin qənaətli və səmərəli istifadəsinə şərait yaratmış olar. Təkliflərin bir istiqaməti səhiyyə sisteminin tibbi kadr və xəstəxana çarpayılıarı üzrə normalarla bağlıdır.

Beləliklə, səhiyyə müəssisələrinin fəaliyyətini tənzimləmək məqsədilə hazırkı sürətli inkişaf templəri və aparılan islahatlar ilə uzlaşmayan, keçmiş SSRİ Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş ştat normativlərindən istifadə olunurdu və Palata, həyata keçirdiyi nəzarət tədbirlərinin nəticələrinə əsasən, həmin normativlərin mövcud iqtisadi duruma uyğun gəlməməsi, bir çox hallarda isə maliyyə pozuntularının baş verməsinə səbəb olması, həmçinin səhiyyə sistemini tənzimləyən yeni normativ sənədlərin hazırlanması barədə Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyinə müvafiq təqdimat məktubu ilə rəsmi müraciət etmişdir. Buna müvafiq olaraq Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən respublikanın şəhər və rayonlarında mərkəzi xəstəxanaların çarpayılı fondunun real tələbata

uyğunlaşdırılması prinsipi, habelə səhiyyə sisteminə ayrılan büdcə vəsaitinin məqsədyönlü və səmərəli istifadə edilməsi əsas götürülərək Nazirlik tərəfindən 31.10.2008-ci il tarixli 151 nömrəli əmrə təsdiq edilməklə “Azərbaycanda əhalinin tibbi kadrlar və xəstəxana çarpayıları ilə təminatının say həddinin təsdiq edilməsi barədə” sənəd hazırlanmış, tibbi kadrlar və xəstəxana çarpayıları ilə təminatın say həddi müəyyən edilmişdir. Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən verilən məlumata görə həyata keçirilmiş tədbirlər 22 fevral 2010-cu il tarixinə ölkənin 49 rayonu üzrə mövcud olmuş 30965 çarpayı sayını 18516 çarpayı və ya 59,8% azaltmağa imkan vermişdir.

Sosial əhəmiyyəti və iri miqyaslı maliyyə tədbiri olması nəzərə alınaraq əhalinin tibbi kadrlar və xəstəxana çarpayıları ilə təminatının say həddi ilə bağlı normativ-hüquqi sənəd statusunda sənədin müvafiq qaydada hazırlanması və şəbəkə, ştat, kontingent göstəricilərinin hazırlanacaq normativ sənədə uyğun yenidən müəyyənləşdirilməsi məqsədmüvafiq hesab edilmişdir.

İkinci bir tərəfdən, Azərbaycan Respublikasında səhiyyə sahəsinə aid edilən qulluqçu vəzifələrinin və fəhlə peşələrinin əməyinin ödəniş dərəcələri Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi kollegiyasının 2004-cü il 22 noyabr tarixli 22 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Səhiyyə sahəsinə aid olan qulluqçu vəzifələrinin və fəhlə peşələrinin Vahid Tarif-İxtisas Sorğu Kitabçası”na uyğun olaraq həyata keçirilir. “Səhiyyə sahəsinə aid olan qulluqçu vəzifələrinin və fəhlə peşələrinin Vahid Tarif-İxtisas Sorğu Kitabçası”nın “Tibb bacısı (qardaşı)” bölməsində orta tibb təhsilli “Tibb bacısı işi” ixtisası üzrə sahə, cərrahiyyə, prosedur, sargı, masaj üzrə tibb bacısı (qardaşı) vəzifələrinin ödəniş dərəcələrinə ixtisas tələbləri müəyyən edilmişdir. Buna uyğun olaraq, səhiyyə müəssisələrində tibb heyətinin, o cümlədən, orta tibb heyətinin əmək haqları Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin qeyd olunan qərarında əks etdirilən ödəniş dərəcələrinə uyğun hesablanır. Eyni zamanda, səhiyyə müəssisələrində fəaliyyət göstərən tibb işçilərinin ixtisaslaşma və ixtisasartırma məsələlərinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin 2008-ci il 01 sentyabr tarixli 119 nömrəli əmri ilə

“Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin müəssisələrində vəzifələrin nomenklaturası” təsdiq edilmişdir. Əmrə əsasən orta tibb vəzifələri üzrə tibb bacısı, əməliyyat otağının tibb bacısı, pəhriz üzrə tibb bacısı və sahə tibb bacısı vəzifələri müəyyən edilmişdir. Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin əmri ilə müəyyən olunmuş tibb bacısı vəzifəsinin nomenklaturası ilə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin 2004-cü il 22 noyabr tarixli 22 nömrəli qərarında qeyd olunan tibb bacısı vəzifələri arasında uyğunsuzluqlar mövcuddur. Bu da Hesablama Palatası tərəfindən səhiyyə müəssisələrində aparılan audit tədbirlərində tibb bacılarına ixtisas tələblərinin əməyin ödəniş dərəcələrinə tətbiqinin düzgün qiymətləndirilməsinə imkan verməməklə yanaşı, səhiyyə müəssisələrində orta tibb heyətinin əməyinin ödənişinə büdcədən ayrılmış vəsaitin artıq istifadəsinə şərait yaradır.

Qeyd edilənləri nəzərə alaraq “Səhiyyə sahəsinə aid olan qulluqçu vəzifələrinin və fəhlə peşələrinin Vahid Tarif-İxtisas Sorğu Kitabçası” və “Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin müəssisələrində vəzifələrin nomenklaturası”nın uyğunlaşdırılması məqsədəmüvafiq hesab edilmişdir.

Auditi aparılan bir sıra səhiyyə müəssisələrində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasının büdcədən maliyyələşdirilən səhiyyə işçilərinin əməyinin ödənilməsi sisteminin, növlərinin və məbləğinin təsdiq edilməsi haqqında” 09 yanvar 2004-cü il tarixli 2№-li Qərarının 2.2.8-ci bəndi əsas götürülməklə idarəetmə aparatı, təsərrüfat xidməti və bəzi tibb işçilərinin əmək haqqı, baş həkimlərin müvafiq əmrləri ilə 50%-100% miqdarında artırılaraq ödəniləndiyi halları aşkar edilmişdir. Bu hallar əsasən Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən səhiyyə müəssisələrində baş vermişdir.

Yoxlamalar ilə müəyyən edilmişdir ki, bu əlavə ödənişlər əsasən xərclər smetasının ştatda olan işçilərin əmək haqqı fondunda yaranmış qənaət hesabına həyata keçirilmişdir. Həmin müəssisələr proqnoz layihələrini hazırlayarkən ştatda olan işçilərin əmək haqqı fondunda artıq vəsait proqnozlaşdırır ki, bu da öz növbəsində əmək haqqı üzrə qənaət məbləğinin formalaşmasına səbəb olur.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasının büdcədən maliyyələşdirilən səhiyyə işçilərinin əməyinin ödənilməsi sisteminin, növlərinin və məbləğinin təsdiq edilməsi haqqında” 09 yanvar 2004-cü il tarixli 2N^o-li Qərarının 2.2.8-ci bəndinin düzgün tətbiq olunmasını, eləcə də səhiyyə müəssisələrinin ştatda olan işçilərin əmək haqqı fondunda artıq vəsaitin proqnozlaşdırılması hallarına yol verilməməsini tövsiyə edirik ki, bu da səhiyyə müəssisələrində əməyin ödənişi fonduna ayrılmış vəsaitin səmərəli və təyinatı üzrə istifadəsinə şərait yaratmış olar.

Ərzaq xərcləri ilə bağlı:

Məlum olduğu kimi, təhsil, səhiyyə və bir sıra digər sosial müəssisələr üzrə cəmi xərclərdə ərzaqla bağlı xərclər nəzərəcarpacaq çəkiyə malikdir. Bu sahədə fəaliyyəti tənzimləyən normativ-hüquqi aktların təkmilləşdirilməsi büdcə vəsaitlərinin qənaətli və səmərəli istifadəsində xüsusilə əhəmiyyətlidir.

Məlumat üçün bildirək ki, təhsil və səhiyyə xərclərinin tərkibində ərzaq məhsullarının alınmasına 2013-cü ildə müvafiq olaraq 55,3 mln. manat və 21,0 mln. manat və 23,3 mln. manat, 2014-cü ildə isə 65,1mln. manat və 23,3 mln. manat vəsait icra edilmişdir. 2015-ci il üçün isə həmin xərclər müvafiq olaraq 65,4 mln. manat və 22,6 mln. manat məbləğində təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən müvafiq sosial müəssisələrdə həyata keçirilmiş nəzarət tədbirləri qida normalarını tənzimləyən normativ-hüquqi aktlarda müəyyən boşluqları müəyyən etmişdir. Bu boşluqlar son nəticədə artıq büdcə vəsaitinin xərclənməsinə şərait yaradır.

Qeyd edək ki, respublikanın təhsil müəssisələrində, xəstəxanalarda və sosial sahənin digər ictimai müəssisələrində vətəndaşların qida normaları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Təhsil müəssisələrində, xəstəxanalarda və sosial sahənin digər ictimai müəssisələrində vətəndaşların qida normalarının tətbiq edilməsi haqqında” 1994-cü il 9 mart tarixli 103 nömrəli Qərarı ilə tənzimlənir. “Müalicə-profilaktika müəssisələrində bir xəstə üçün orta sutkalıq ərzaq normaları” Qərarın 5 sayılı əlavəsində, “Doğum evləri (şöbələri) və uşaq

xəstəxanalarında (şöbələrində) hər bir nəfərə düşən qida normaları” isə 6 sayılı əlavəsində müəyyən edilmişdir. Qərarın qeyd olunan 5 sayılı əlavəsində vərəm əleyhinə dispanserlərdə, şöbələrdə, xüsusiləşdirilmiş vərəm xəstəxanalarında və vərəm əleyhinə sanatoriyalarda vərəmli xəstələr üçün yaş qrupları nəzərə alınmaqla qida normaları tənzimlənməmişdir. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən aparılan dövlət büdcəsindən səhiyyə müəssisələrinə ayrılan vəsaitlərin auditi zamanı səhiyyə müəssisələri tərəfindən vərəmə yoluxmuş xəstələrin digər xəstələrdən fərqli olaraq gücləndirilmiş ərzaq təminatı əsas gətirilərək yuxarıda qeyd olunan Qərarla müəyyən olunmuş normadan artıq ərzaq silgisi halları aşkar edilmişdir. Bundan əlavə, Qərarın 6 nömrəli əlavəsində uşaq xəstəxanalarında (şöbələrində) 1-17 yaş arasında xəstə uşaqlar üçün qida normaları eyniləşdirilmişdir ki, bu da dövlət büdcəsindən həmin məqsədlərə ayrılmış vəsaitlərin səmərəsiz istifadəsinə səbəb olur.

Qeyd edək ki, Qərarın 5 sayılı “Müalicə-profilaktika müəssisələrində bir xəstə üçün orta sutkalıq ərzaq normaları” əlavəsinin qeyd hissəsinə əsasən, müalicə-profilaktika müəssisəsinin mətbəxində olan ərzaqların müxtəlifliyindən asılı olaraq bir ərzağı başqası ilə əvəz edilməsinin mümkünlüyü göstərilərsə də, yeməklərin hazırlanmasında məhsulların qarşılıqlı əvəzlənməsi mexanizmi Qərarla tənzimlənmədiyindən xərclər prosesində müəyyən çətinliklər yaranır.

Eyni zamanda, “Təhsil ocaqlarında, xəstəxanalarda və sosial sahənin digər ictimai müəssisələrində vətəndaşların qida normalarının təsdiq edilməsi haqqında” Qərarla körpələr evində, bağça-körpələr evində və uşaq evlərində uşaqlar üçün qida normaları yaş qrupları (o cümlədən, 1 yaşadək, 1 yaşdan 1,5 yaşadək, 1,6 yaşdan 3 yaşadək) üzrə ayrı-ayrılıqda müəyyənləşdirilmiş, uşaq xəstəxanalarında isə qida normaları yaş qrupları üzrə deyil, 0-18 yaş qrupu üzrə eyni normada müəyyən edilmişdir. Başqa sözlə, Qərarla doğum evləri (şöbələri) və uşaq xəstəxanalarında (şöbələrində) bir nəfərə düşən ərzaq norması uşaqların yaş qrupları üzrə müəyyənləşdirilməmiş və 17 yaşadək olan uşaqlar üçün eyni qida norması təsdiq edilməklə eyni normativ aktda qida normalarının müəyyənləşdirilməsi üçün iki müxtəlif yanaşma tətbiq edilmişdir. Bu isə yerlərdə

qida rasionunun müəyyən olunmasında və ərzaq məhsullarından istifadə prosesində qeyri-müəyyənlik hallarının yaranmasına səbəb olur.

Yaş qrupları ilə bağlı digər bir qeyri-müəyyənlik başqa bir istiqamətdə də müəyyən edilmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2012-ci il 2 oktyabr tarixli 218 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin Nümunəvi Nizamnaməsi”nin 2-ci bölməsinin 2.3-cü bəndinin tələblərinə əsasən məktəbəqədər təhsil müəssisəsində uşaqların yaşı nəzərə alınmaqla qruplar 1-2 yaşlı uşaqlar üçün körpələr qrupundan, 2-3 yaşlı uşaqlar üçün körpələr qrupundan, 3-4 yaşlı uşaqlar üçün orta qrupdan, 4-5 yaşlı uşaqlar üçün böyük qrupdan və 5-6 yaşlı uşaqlar üçün məktəbə hazırlıq qrupundan ibarət olmaqla təşkil edilir. Lakin Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1994-cü il 9 mart tarixli 103 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Uşaq bağçalarında, uşaq evlərində və məktəbəqədər uşaq sanatoriyalarında uşaqlar üçün qida normaları (1 uşağa sutka ərzində qramla)”na (2 sayılı əlavə) əsasən uşaqlar üçün qida normaları yaşlar üzrə 4-6 yaş, “Körpələr evində, bağça-körpələr evində və uşaq evlərində uşaqlar üçün qida normaları (1 uşağa sutka ərzində qramla)”na (3 sayılı əlavə) əsasən isə 1 yaşadək, 1-1,5 yaş, 1,6-3 yaş müəyyən edilmiş, 3 yaşdan 4 yaşadək (orta qrup) uşaqlar üçün qida normaları tənzimlənməmişdir. Hesablama Palatası tərəfindən bir neçə məktəbəqədər təhsil müəssisəsində aparılmış audit tədbirləri nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində 3 yaşdan 4 yaşadək uşaqların (orta qrup) qida təminatı 4 yaşdan 6 yaşadək (böyük qrup) uşaqlar üçün qida normalarına uyğun həyata keçirilir. Bu da həmin yaş qrupunda olan uşaqların fizioloji tələblərinə uyğun qida rasionunun düzgün müəyyənləşdirilməməsi ilə yanaşı, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində bəzi ərzaq məhsulları üzrə normadan artıq ərzaq məhsullarının silgisinə və bu məqsədlərə əlavə dövlət vəsaitlərinin ayrılmasına səbəb olur.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Təhsil müəssisələrində, xəstəxanalarda və sosial sahənin digər ictimai müəssisələrində vətəndaşların qida normalarının tətbiq edilməsi haqqında” 1994-cü il 9 mart tarixli 103 nömrəli Qərarın 5 və 6 nömrəli əlavələrində Vərəm əleyhinə

dispanserlərdə, şöbələrdə, xüsusiləşdirilmiş vərəm xəstəxanalarında və vərəm əleyhinə sanatoriyalarda vərəmli xəstələr üçün, o cümlədən uşaq xəstəxanalarında uşaqların, habelə süni qidalanmada olan 1 yaşa qədər uşaqlar da nəzərə alınmaqla, bir neçə yaş qrupuna bölünərək, aylar üzrə hər uşağa düşən qida normasının qruplar üzrə müəyyən edilməsini, qeyd olunan müəssisələrdə hər hansı bir ərzağın digər uyğun ərzaqla əvəzlənməsinin mümkünlüyünü müəyyən edən mexanizmin işlənilib hazırlanmasını, uşaq bağçalarında, uşaq evlərində və məktəbəqədər uşaq sanatoriyalarında 3 yaşdan 4 yaşadək (orta qrup) uşaqların fizioloji tələblərinə uyğun rəşional qidalanmasını təmin etmək məqsədilə qida normalarının işlənilib hazırlanaraq Qərara əlavə edilməsini, ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Təhsil ocaqlarında, xəstəxanalarda və sosial sahənin digər ictimai müəssisələrində vətəndaşların qida normalarının təsdiq edilməsi haqqında” Qərarında qida normalarının müəyyən olunmasında vahid yanaşmanın tətbiq edilməsi məqsədilə müvafiq dəyişikliklərin aparılmasını məqsədmüvafiq hesab edirik.

Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri, həmçinin Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun vəsaitləri ilə bağlı.

Əhalinin sosial rifahının qorunması və yüksəldilməsi dövlətin əsas funksiyasıdır və bu, müxtəlif vasitələrlə həyata keçirir. Azərbaycan Respublikasında sosial müdafiə sistemi geniş təsir dairəsinə yönəlməklə müxtəlif metodların tətbiq olunması vasitəsilə vətəndaşların yoxsulluqdan müdafiə olunması və layiqli həyat şəraitinin təmin edilməsi məqsədini daşıyır. Dövlət büdcəsində isə bu istiqamətdə zəruri maliyyə vəsaitinin proqnozlaşdırılması və icra edilməsi əhalinin sosial müdafiəsinin daima diqqətdə saxlanılan prioritet məsələ olduğunu göstərir.

Respublikada mövcud sosial müdafiə sistemi müxtəlif vasitələrin tətbiqini nəzərdə tutur ki, ünvanlı dövlət sosial yardımı bu sistemdə xüsusi yerə malikdir. Son illərdə bu yardımın ödənilməsinə dövlət büdcəsindən 2013-cü ildə 201,2 mln. manat, 2014-cü ildə 198,0 mln. manat vəsait yönəldilmiş, 2015-ci ildə isə 206,2

vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdur ki, bu isə hər il üçün dövlət büdcəsinin sosial müdafiə və sosial təminat tədbirlərini əhatə edən xərclərinin təqribən 10%-dən çoxu deməkdir.

Hesablama Palatasının həyata keçirdiyi nəzarət tədbirləri qüvvədə olan iki qanunun müəyyən edilmiş hədəflərin təmin olunması çərçivəsində ünvanlı sosial yardım ilə bağlı xərclərin qənaətli istifadəsi üçün təklifin hazırlanmasına imkan verir. Belə ki, “Yaşayış minimumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa (Maddə 1.0.9.) və “Ünvanlı dövlət sosial yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa (Maddə 1.0.1.) görə ehtiyac meyarının əhalinin əsas sosial-demoqrafik qrupları üzrə (əmək qabiliyyətli yaşdan aşağı, əmək qabiliyyətli yaşda və əmək qabiliyyətli yaşdan yuxarı) təsdiq edilmiş yaşayış minimumundan asılı olaraq ayrı-ayrılıqda təyin edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Palata tərəfindən aparılan təhlil zamanı müəyyən edilmişdir ki, ünvanlı dövlət sosial yardımı mexanizminin fəaliyyətə başladığı vaxtdan ehtiyac meyarı həddinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunlarında ehtiyac meyarı bütün qruplar üzrə eyni səviyyədə və yaşayış minimumu ilə əlaqələndirilmədən müəyyən olunmuşdur. Bu, bir tərəfdən mövcud Qanunların tələblərinə uyğun deyildir, digər tərəfdən isə yardımın maliyyələşdirilməsi məqsədilə real tələbatın əsaslı şəkildə proqnozlaşdırılmasına mane olur. Dövlət büdcəsindən ünvanlı dövlət sosial yardımı sisteminin maliyyələşdirilməsi məqsədilə ayrılmış vəsaitlərin qənaətli və nəticəli istifadəsinin təmin edilməsi məqsədilə tətbiq edilən ehtiyac meyarının “Yaşayış minimumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edildiyi formada hər bir sosial-demoqrafik qrup üçün ayrılıqda təsdiq edilməsi və bunlar arasında uyğunluğun yaradılması məqsədemüvafiqdir.

Dövlət büdcəsinin sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinin müəyyən hissəsi əmək qabiliyyətli əhalinin əmək bazarında aktiv iştirakının təmin edilməsi məqsədilə həyata keçirilən tədbirlərə istiqamətlənir. İşsizlərin hazırlığı və ixtisasının artırılması ilə bağlı transfertlərə (272190 maddəsi) 2013 və 2014-cü

illərdə 1,5 mln. manat vəsait yönəldilmiş, 2015-ci ildə isə 1,7 mln. manat məbləğində təsdiq edilmişdir.

Palata tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri zamanı iş axtaran və işsizlər üçün təşkil edilmiş peşə hazırlığı kurslarında eyni peşələr üzrə müxtəlif şəhər və rayonlarda tədris yerlərinin və avadanlıqlarının icarəsi və istismarı xərcləri, material sərfi və kommunal xərclərə görə fərqli vəsaitlərin xərcləndiyi, bəzi hallarda isə bu və ya digər xərclərə ümumiyyətlə tələbatın olmadığı müəyyən edilmişdir. Tədris yerlərinin və avadanlıqlarının icarəsi və istismarı, material sərfi və kommunal xərclərinə yönəldilən vəsaitlərin rayon və şəhərlər üzrə fərqlənməsinin əsas səbəbi peşə hazırlığının təşkili sahəsində qeyd edilən xərcləri tənzimləyən normativ bazanın olmamasıdır. Qeyd edilən xərclərin konkret sərhədlərlə tənzimlənməməsi onların səviyyəsinin fərqli qaydada müəyyən edilməsinə şərait yaratmaqla dövlət büdcəsi vəsaitlərinin qənaətli və səmərəli istifadəsində müəyyən problemlərə gətirib çıxarır. Bunları nəzərə alaraq, tədris yerlərinin və avadanlıqlarının icarəsi və istismarı, material sərfi və kommunal xərclərinə yönəldilən vəsaitlərin normalarının müəyyən edilməsi ilə bağlı müvafiq normativ-hüquqi sənədin hazırlanması məqsəddə müvafiqdir.

İşsizlərlə bağlı dövlətin yürütdüyü sosial siyasətin mühüm hissəsi işsizlik müavinətləri ilə bağlıdır. Bu müavinət işsiz vətəndaşların işaxtarma dövründə həyat səviyyəsinin qorunması məqsədini daşıyır. Qeyd edək ki, işsizlik sosial sığorta hadisəsi hesab olunmaqla məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına maliyyələşdirilir və Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun funksiyalarına daxildir. 2013-2014-cü illərdə bu məqsədlə müvafiq olaraq 4759,0 min manat və 5676,0 min manat vəsait icra edilmişdir. İşsizlik müavinətinin məbləği işçinin müəyyən dövrdə orta aylıq əmək haqqı göstəricinə müvafiq təyin edilir ki, həmin göstəricinin düzgün təyin edilməməsi Fondun vəsaitlərin qeyri-rasional istifadəsinə şərait yaradır. İldən-ilə əmək bazarının daha çevik və geniş inkişafını nəzərə alaraq müavinətlərin təyin edilməsi ilə bağlı fəaliyyətin gücləndirilməsinə zərurət vardır.

Həyata keçirilmiş nəzarət tədbirləri prosesində işsizlik müavinətlərinin hesablanması üçün tələb olunan əmək haqqı arayışlarının bir çoxunda göstərilən aylıq əmək haqqı məbləğlərinin həmin dövrdə respublika üzrə orta aylıq əmək haqqı səviyyəsindən yuxarı olduğu, bəzi hallarda isə həmin arayışlar üzrə məlumatların müvafiq hesabatlarda öz əksini tapmadığı müəyyən edilmişdir. Aparılan təhlillər nəticəsində, habelə işsizlik müavinətinin verilməsi istiqamətində fəaliyyəti tənzimləyən normativ-hüquqi aktlarda əmək haqqı barədə təqdim edilən arayışlarda məlumatların dəqiqliyinin araşdırılması üçün müvafiq dövlət orqanının səlahiyyətinin təsbit olunmadığı müəyyən edilmişdir. Eyni zamanda, işsizlik müavinətinin təyin edilməsi zamanı işsiz vətəndaşın əvvəlki əmək fəaliyyəti dövründə məcburi dövlət sosial sığorta haqlarını ödəyib-ödəməməsinin araşdırılması zərurəti yaranır. Belə ki, müvafiq qanunvericiliklə işsizlik hadisəsi sosial sığorta hadisəsi hesab olunur və işsizlik müavinətləri məcburi sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlərə aid edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə sığortaolunanların məcburi dövlət sosial sığorta haqqının ödənilməsi ilə bağlı məlumat Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sosial Müdafiə Fondu tərəfindən təsdiq olunur. Hal-hazırda DSMF tərəfindən sığortaolunanların fərdi uçotu sistemi yaradılmış və həmin sistemdə məcburi dövlət sosial sığorta sistemi ilə əhatə olunan vətəndaşların əmək haqları barədə məlumatlar toplanır.

Son illərdə dövlət və qeyri-dövlət sektorunda çalışanların əmək haqqı və sosial sığorta ödəmələri ilə bağlı məlumatları özündə saxlayan fərdi uçot sisteminin təşkili və pensiya təyinatı prosesində avtomatlaşdırılmış sistemin müvəffəqiyyətini nəzərə alaraq işsizlik müavinətlərinin təyin olunması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanına (hal-hazırda bu fəaliyyəti məşğulluq xidməti orqanları həyata keçirir) orta aylıq əmək haqqı barədə təqdim edilən arayışların iş yeri üzrə deyil, Fondun müvafiq şöbələri tərəfindən təqdim edilməsi və ya fərdi uçot sisteminin məlumatlarından istifadə imkanlarının yaradılması təklif olunur ki, bu da işsizlik müavinətlərinin məbləğinin düzgün təyin edilməsinin təmin

olunması, bununla da dövlət vəsaitlərinin səmərəli və qənaətli istifadəsinə şərait yaradar.

Əhalinin sosial müdafiəsinin qorunması ilə bağlı tədbirlərin bir hissəsi də əmək qabiliyyətinin itirilməsi dövründə işçilərin həyat səviyyəsinin qorunması ilə bağlıdır. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 15 sentyabr 1998-ci il tarixli 189 nömrəli Qərarı ilə təsdiqlənmiş “Məcburi dövlət sosial sığortası üzrə ödəmələrin və əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirmiş işçilərə sığortaedənin vəsaiti hesabına ödənilən müavinətin hesablanması və ödənilməsi haqqında Əsasnamə” ilə əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə bağlı verilən müavinətin ilk 14 günü sığortaedənin, növbəti günləri isə DSMF-nin vəsaiti hesabına ödənilir. Təhlillər göstərir ki, bu qaydanın tətbiqinə başlanılan dövrdən qeyri-dövlət sektoru üzrə ödəmələrin məbləği azalmışdır. Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri DSMF-nin rayon (şəhər) şöbələrində sığortaedənlərlə aparılan tədbirlərin tərkibində müavinətlərlə bağlı tədbirlərin olmadığını göstərir. Bu isə sığortaedənlərin, xüsusilə hüquqi şəxs yaratmadan fəaliyyət göstərən fiziki şəxslərin yanında çalışanların məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ödəməsinə baxmayaraq, bu ödəmələr hesabına maliyyələşən müavinətdən istifadə imkanlarının olmadığını qeyd etmək imkanı verir. Eyni zamanda, “Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu ilə müəyyən edilmiş sosial sığorta prinsiplərini (sosial sığortanın müntəzəmliyinə dövlət təminatı, sosial sığortanın ümumiliyi və sosial sığortanın işçinin əmək qabiliyyətinin itirildiyi hər bir halda təminat verilməsi) və əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi sosial sığorta hadisəsi hesab olunur.

Qeyd edək ki, əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı ilk 14 gün üçün təqdim edilən müavinətlərin ödənilməsi üçün 2013-2014-cü illərdə dövlət büdcəsindən müvafiq olaraq 4868,1 min manat və 5103,8 min manat vəsait icra edilmişdir. Fondun bu istiqamətlərə xərclənmiş vəsaitləri isə müvafiq olaraq 18465,0 min manat və 19241,5 min manat təşkil etmişdir.

Əmək qabiliyyətinin itirilməsinin sosial sığorta hadisəsi olduğunu nəzərə alaraq bununla bağlı müavinətlərin tam olaraq DSMF-nin büdcəsində nəzərdə

tutulmaqla Fond tərəfindən ödənilməsinin təmin edilməsi təklif olunur. Fondun məcburi dövlət sosial sığorta yığımları üzrə gəlirlərinin ildən-ilə artdığını, dövlət büdcəsindən icra edilən vəsaitin məbləğinin çox olmadığını və həmin vəsaitin Fondun büdcəsinə xüsusi maliyyə yükü olmayacağını əsas götürərək bu addımın, fikrimizcə, sosial sığorta prinsiplərinin təmin edilməsinə xidmət etmiş olar.

Qaçqınların kommunal xərclərinin ödənilməsi ilə bağlı

Əhalinin sosial müdafiəsi tədbirlərinin bir hissəsi qaçqınların və məcburi köçkünlərin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə bağlıdır. Bu kateqoriyadan olan vətəndaşların mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması, məşğulluğunun təmin edilməsi, sosial rifahının dəstəklənməsi həmişə ölkə rəhbərinin diqqət mərkəzində olmuşdur. Həyata keçirilən tədbirlər arasında istifadə edilən kommunal xidmətlərin haqqının büdcə vəsaitləri hesabına ödənilməsi sosial müdafiə cəhətdən həssas olan bu qrupun həyat səviyyəsinin dəstəklənməsində xüsusilə əhəmiyyətlidir.

Həyata keçirilən nəzarət tədbirləri məskunlaşmamış qaçqınlara və məcburi köçkünlərə istifadə etdikləri elektrik enerjisinin haqqının ödənilməsi ilə bağlı aşağıdakı təklifli irəli sürmək imkanı verir. İlk olaraq qeyd edilməlidir ki, 2012-2014-cü illərdə bu istiqamətdə dövlət büdcəsindən 60,0-61,0 mln. manat məbləğində vəsait icra edilmişdir.

Məskunlaşmamış qaçqınlara və məcburi köçkünlərə istifadə etdikləri kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlərin əvəzində müavinət ödənilməsi “Kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlər üzrə güzəştlərin müavinətlərlə əvəz olunmasının təmin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 26 dekabr tarixli 613 nömrəli Fərmanında nəzərdə tutulmuşdur. Fərmanın icra mexanizmi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2002-ci il 22 yanvar tarixli 15 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərə güzəştlərin müavinətlə əvəz olunması ilə əlaqədar onların ödənilməsi Qaydası” ilə müəyyən olunmuşdur. Qaydaya əsasən Azərbaycan Respublikasının Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə

Dövlət Komitəsi tərəfindən məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərin istifadə etdikləri kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlərin, o cümlədən elektrik enerjisinin dəyəri mərkəzləşdirilmiş qaydada xidmət təşkilatlarına ödənilir.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Azərbaycan Respublikasında minimum istehlak səbətinin tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında" 2005-ci il 23 iyun tarixli 118 nömrəli Qərarı ilə elektrik enerjisinin adambaşına müəyyən edilmiş istehlak norması 50kVt/saat, 2002-ci il 22 yanvar tarixli 15 nömrəli Qərara əsasən isə məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərin elektrik enerjisi norması adambaşına aylıq 150 kVt/saat təsdiq edilmişdir.

Aparılmış təhlillər göstərir ki, məskunlaşmamış qaçqınlar və məcburi köçkünlər tərəfindən faktiki istehlak edilmiş elektrik enerjisinin həcmi yerli əhalinin istehlak həcmindən nəzərəcarpacaq dərəcədə çoxdur. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, bu fərq eyni yaşayış şərtlərinə malik yerli və məcburi köçkün ailələrinin istehlakında da müşahidə edilir. Belə ki, xidmət göstərən təşkilatlardan alınmış məlumatlara görə respublikanın bütün rayon və şəhərlərində yerli əhalinin orta istehlak göstəricisi 60-80kVt/saat həcmindədirsə, imtiyazlı kateqoriya üzrə bu göstərici 150kVt/saat, başqa sözlə, normativ aktla müəyyən edilmiş həcmdədir. Diqqətə çatdırmaq istərdik ki, bu meyl respublika üzrə qazla təchizat səviyyəsinin genişləndiyi bir şəraitdə belə dəyişməz qalmışdır.

Qeyd edilənləri, qaçqınların və məcburi köçkünlərin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində həyata keçirilmiş geniş miqyaslı tədbirləri, respublika ərazisinin, demək olar ki, tam olaraq qazla təchiz edildiyini, həmçinin məcburi köçkünlərin istehlak normasının digər kateqoriyalarla müqayisədə yüksək müəyyən edilməsinin qeyri-səmərəli istehlaka yol açdığını nəzərə alaraq məskunlaşmamış qaçqınların və məcburi köçkünlərin elektrik adambaşına aylıq enerjisi normasına yenidən baxılması təklif olunur.

Aparılmış araşdırmalar nəticəsində imtiyazlı kateqoriyadan olan şəxslərə büdcə vəsaitləri hesabına qanunvericilikdə müəyyən edilmiş güzəştə ödənilən xidmət növləri sırasında nəzərdə tutulmadığı halda, məcburi köçkünlərin əkin sahələrinin suvarılması üçün əlavə vəsaitlər ödənilməsi də müəyyən edilmişdir.

Belə ki, “Azərsu” ASC-yə məcburi köçkünlərə su və kanalizasiya xidmətləri ilə yanaşı, əlavə olaraq həyətəni təsərrüfatlarının və əkin sahələrinin suvarılması üçün 2012-ci ildə 2117,7 min manat, 2013-cü ildə 1487,9 min manat vəsait ödənilmişdir. Azərbaycan Respublikası Tarif (qiymət) Şurasının 31.01.2011-ci il tarixli 1 nömrəli qərarına əsasən əhali qrupu üçün müəyyən edilmiş tariflərə əhalinin (o cümlədən, məcburi köçkünlərin) yaşayış evlərində, binalarında, həmçinin bağ və həyətəni sahələrdə istifadə edilmiş su istehlakına görə xidmət haqqı da daxil edilmişdir. Başqa sözlə, məcburi köçkünlərin su təminatı üçün tariflə müəyyən olunmuş qaydada adambaşına su istehlakı normasına uyğun olaraq hesablanmış məbləğlərə onların məişət istehlakı ilə yanaşı, bağ və həyətəni sahələrə görə istifadə etdikləri su həcmələrinə görə həmin tariflə hesablanmış məbləğlər də daxildir.

Məcburi köçkünlərin əkin sahələrinin suvarılması isə onlara qanunvericilikdə müəyyən edilmiş büdcə vəsaitləri hesabına güzəştə ödənilən xidmət növləri sırasında nəzərdə tutulmamışdır. Bundan əlavə, “Meliorasiya və irriqasiya haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 13-cü maddəsinə əsasən əkin sahələrinin suvarma suyu ilə təchiz edilməsi Meliorasiya və Su Təsərrüfatı SC-nin səlahiyyətlərinə aid edilmişdir. Sudan pullu istifadə qaydaları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 18.03.2006-cı il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş Əsasnamə ilə müəyyən edilir. Azərbaycan Respublikası Tarif (qiymət) Şurasının 12.04.2006-cı il tarixli 6 nömrəli qərarına əsasən 1000 m³ suvarma suyu üçün 0,5 manat təsdiq edilmişdir ki, bu da “Azərsu” ASC tərəfindən təmin olunan su xidmətinə görə xidmət haqqı ilə müqayisədə 600 dəfə azdır. Həmin tariflərlə hesablama əkin sahələrinin suvarılması xərclərində 2012-ci ildə 2114,2 min manat, 2013-cü ildə isə 1485,4 min manat və ya 1 ildə orta hesabla 1800,0 min manat vəsaitə qənaət edilməsinin mümkün olduğunu deməyə əsas verir.

Aparılmış həmin nəzarət tədbirinin nəticələri ilə əlaqədar Komitənin Palataya cavab məktubunda əkin sahələrinin suvarılması üçün büdcə vəsaitlərinin xərclənməsinin məcburi köçkünlərin məşğulluq problemlərinin qismən həllinə nail olunması məqsədi ilə həyata keçirildiyi bildirilmişdir.

Qanunvericilikdə nəzərdə tutulmadığı halda məcburi köçkünlərin istifadəsində olan əkin sahələrinin suvarılmasının dövlət hesabına ödənilməsi, həmçinin mümkün olduğu halda suyun dəyərinin daha aşağı tariffə ödənilməsi bu istiqamətdə büdcə vəsaitlərinin daha qənaətli sərfinə ehtiyac olduğunu göstərir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, dövlət büdcəsi vəsaitlərinə qənaət edilməsi baxımından növbəti illərdə dövlət büdcəsində məcburi köçkünlərin istifadəsində olan əkin sahələrinin suvarılması üçün vəsaitlərin nəzərdə tutulmamasını və ya həmin xidmət üçün xidmət haqqının suvarma suyuna görə yuxarıda qeyd olunmuş tariflərlə hesablanmasını təklif edirik.

Muzeylərlə bağlı fəaliyyət üzrə:

Müasir dövrdə mədəniyyətin inkişafının hərəkətverici qüvvələri içərisində muzeylər mühüm əhəmiyyət kəsb edir və xalqın tarixi, elmi və mədəni abidələrinin, maddi və mənəvi dəyərlərinin qorunması, saxlanması, təbliğ edilməsi və gələcək nəsillərə ötürülməsində muzeylər müstəsna rol oynayır. Bu baxımdan, qeyd edilən sahənin inkişafı daim dövlət tərəfindən daim dəstəklənmiş və son illərdə dövlət büdcəsindən bu istiqamətə yönəldilən xərclər əhəmiyyətli dərəcə artmışdır. Belə ki, muzeylər və sərgilər üçün dövlət büdcəsindən 2013-cü ildə 15,1 mln. manat, 2014-cü ildə 17,4 mln. manat vəsait yönəldilmiş, 2015-ci ildə isə 19,9 mln.manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdur. Respublikamızın qədim tarixi və bu tarixin qorunmasına xidmət edən tədbirlər geniş muzeylər şəbəkəsini formalaşdırmışdır ki, bu da əmək haqqı xərclərinin muzeylərlə bağlı nəzərdə tutulmuş xərclərin nəzərəcarpacaq hissəsini formalaşdırması ilə nəticələnmişdir. Belə ki, 2013-2014-cü ildə əmək ödənişi ilə bağlı xərclər qeyd edilmiş istiqamət üzrə xərclərin müvafiq olaraq 46,0%-ni və 44%-ni təşkil etmişdir.

Bu baxımdan həmin sahədə istifadə edilən büdcə vəsaitlərində səmərəlilik və qənaətliliyin təmin edilməsi üçün bu sahənin fəaliyyətini tənzimləyən normativ-metodiki sənədlərin təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

Belə ki, rayon (şəhər) Mədəniyyət və Turizm şöbələrinin (idarələrinin) inzibati heyətinin və rayonun (şəhərin) ərazisində dövlət mühafizəsinə götürülmüş daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi üçün ştatların sayının müəyyən edilməsini tənzimləyən normativ sənədlərin mövcud olmaması həmin sahələrdə əlavə ştat vahidlərinin saxlanmasına şərait yaratmaqla yanaşı, bu məqsədlərə ayrılan büdcə vəsaitlərinin səmərəsiz istifadəsi ilə nəticələnir. Göstərilənləri nəzərə alaraq, habelə büdcədən bu məqsədlərə ayrılmış vəsaitlərin səmərəli istifadəsini təmin etmək üçün rayon (şəhər) Mədəniyyət və Turizm şöbələrinin (idarələrinin) inzibati heyətinin və rayonun (şəhərin) ərazisində dövlət mühafizəsinə götürülmüş daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi üçün ştatların sayını tənzimləyən normativ sənədlərin hazırlanması məqsədmüvafiqdir. Eyni zamanda, qeyd etmək lazımdır ki, rayon (şəhər) Mədəniyyət və Turizm şöbələrinin (idarələrinin) nəzdində olan muzeylərin, muzey tipli müəssisələrin, mədəniyyət evlərinin və klubların ştat normativləri Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin “Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyinin mədəniyyət evi, klub və muzeylərinin nümunəvi ştatları haqqında” 1990-cı il 30 iyun tarixli 284 sayılı qərarı ilə tənzimlənir. Məlum olduğu kimi, şəhər klubları, kənd mədəniyyət evləri, eləcə də, kənd klubları müasir şəraitdə keçmiş SSRİ dövründən fərqli olaraq yeni funksiyaları yerinə yetirir. Belə ki, rayon, şəhər, kənd mədəniyyət evlərinin və klublarının bəziləri “Sənətkarlıq mərkəzi”nə, bəziləri “Folklor mərkəzi”nə çevrilmiş, “Səyyar avtoklublar” ləğv edilmişdir. Bundan əlavə, həmin qərarla ekspozisiya zalında muzey baxıcısı ştatı hər sərgi otağına görə 0,5 vahid hesabı ilə müəyyən edilmişdir ki, bu da hazırkı tələblərə cavab vermir. Həmin qərarla mədəniyyət evlərinin tamaşa zallarında oturacaqların minimum say həddi 200 oturacaq kimi müəyyən olunmuşdur. Mədəniyyət müəssisələrinin mövcud zallarında isə həmin sayda müasir oturacaqların yerləşdirilməsi imkan xaricindədir. Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirlərinin nəticələri göstərir ki, yuxarıda göstərilənlər bir çox mədəniyyət müəssisələrində əlavə ştatların saxlanması, eləcə də, artıq büdcə vəsaitinin istifadə olunması hallarına imkan yaradır. Qeyd edilənləri nəzərə alaraq, rayon (şəhər)

Mədəniyyət və Turizm şöbələrinin (idarələrinin) nəzdində olan muzeylərin, muzey tipli müəssisələrin, mədəniyyət mərkəzlərinin, mədəniyyət evlərinin və klubların ştat normativlərini tənzimləyən normativ sənədlərin müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasını məqsədəuyğun hesab edirik.

Kino sahəsində fəaliyyətlər bağlı:

Ölkə iqtisadiyyatının davamlı və dinamik inkişafı kino sahəsində böyük uğurlara nail olmaq imkanı verir. Kino sənətində bədii, sənədli və cizgi filmlərinin istehsalına dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərin həcmi mütəmadi olaraq əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Kino sahəsində beynəlxalq əlaqələrin inkişafı istiqamətində mühüm işlər görülmüş və Azərbaycan Respublikası “Birgə film istehsalı haqqında” Avropa Konvensiyasına qoşulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təsdiq olunmuş “Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı”nın yerinə yetirilməsindən gözlənilən əsas nəticələrdən biri kinonun normativ-hüquqi və iqtisadi bazasının təkmilləşdirilməsidir. Məluma üçün bildirək ki, Dövlət Proqramı ilə müəyyən edilmiş tədbirlərin icrasını təmin etmək məqsədilə 2013-2014-cü illərdə hər il üzrə 6,5 mln. manat məbləğində vəsait icra edilmiş, 2015-ci ilin dövlət büdcəsində bu istiqamətdə eyni məbləğ nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət Proqramında normativ-hüquqi və iqtisadi bazanın təkmilləşdirilməsi, başqa sözlə yeni qanunvericilik aktlarının yaradılması üzrə icra müddəti 2008-2009-cu illər müəyyən edildiyi halda, hazırda bu sahə yalnız Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 11 may 2004-cü il tarixli 65 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət sifarişi ilə istehsal edilən kinofilmlərin yaradıcılarına ödənilən müəllif qonorarlarının və sair ödənilən haqların miqdarı və verilməsi Qaydaları” ilə tənzimlənir.

Hazırda kinofilmlərin istehsalı zamanı ədəbi ssenarilərin yazılması və orijinal musiqinin bəstələnməsinə görə ödənilən müəllif qonorarının, quruluşçu heyətə və çəkiliş qrupuna ödənilən əmək haqqının qeyd olunan Qaydaların

tələbləri ilə uyğunsuz təşkil etməsi, bu Qaydalarda xaricdən cəlb olunmuş kino mütəxəssislərinin (rejissor, operator və s.) əməyinin ödənilməsinin tənzimlənməsi məsələsinin nəzərdə tutulmaması, dövlət sifarişi ilə çəkilən filmlərin seçilmə meyarlarının müəyyən edilməməsi və dövlət sifarişi ilə hazırlanan filmlərin smeta xərclərinin siyahısının təsdiq edilməməsi, habelə birgə (müştərək) film istehsalının və ümumiyyətlə kino iqtisadiyyatının tənzimlənməsi barədə normativ sənədlərin olmaması büdcə vəsaitlərinin xərclənməsində şəffaflığın və hesabatlılığın təmin olunmasına, xərclərin uçotunun düzgün qurulmasına mənfi təsir göstərir. Hesab edirik ki, maliyyələşməsi tam məbləğdə dövlət büdcəsindən təmin edilən bu fəaliyyət üzrə dövlət tərəfindən qəbul edilmiş normativlərin tətbiqi və bu normativlərin pozulması ilə bağlı tətbiq edilən inzibati tənbeh tədbirlərinin müəyyən edilməsi və sərtləşdirilməsi büdcə vəsaitlərinin səmərəli və qənaətli, həmçinin nəticəli istifadəsini təmin etmiş olar. Eyni zamanda bu, büdcə vəsaitlərinin istifadəçisi olan qeyri-dövlət təşkilatlarının məsuliyyətini də artmasına xidmət edər.

Bunları nəzərə alaraq Palata kinoya dövlət qayğısının prioritet istiqamətlərinin müvafiq icra hakimiyyəti tərəfindən müəyyən edilməsini vacib şərtlərdən biri kimi qəbul etməklə yanaşı, aşağıdakıları təklif edir:

- dövlət sifarişi ilə çəkiləcək filmlərin seçilməsi meyarlarının müəyyən edilməsi və maliyyələşdirmə qaydalarının təsdiq edilməsini;
- bütün növ filmlərin (bədi, sənədli, cizgi) ssenariləri üzrə standartların (səhifənin sayı, mətnin formatı və s.) müəyyən edilməsini;
- filmlərin smeta xərclərinin tərtibini, xərclərin siyahısının təsdiqi və ona nəzarət mexanizminin yaradılmasını;
- filmlərin keyfiyyətinin artırılması və stimullaşdırılması məqsədilə filmlərin dövlət büdcəsindən tam maliyyələşdirmə sistemindən imtina edib, birgə və ya qismən maliyyələşdirmə formasına keçirilməsini.

Eyni zamanda, Hesablama Palatası “Kinomotoqrafiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müştərək filmlərin çəkilməsi və xarici

mütəxəssislərin yerli film istehsalına cəlb edilməsi ilə bağlı yeni müddələrin daxil edilməsini zəruri hesab edir.

Diplomatik fəaliyyətlə bağlı:

Son illərdə ölkəmiz beynəlxalq arenada diplomatik əlaqələrinin inkişaf etdirilməsində böyük nailiyyətlər əldə etmiş və beynəlxalq səviyyədə tanınan strateji, iqtisadi əhəmiyyətli dövlətə çevrilmişdir. Bu isə öz növbəsində ölkəmizin səmərəli şəkildə xarici siyasət məqsədlərini həyata keçirmək üçün ölkənin xaricdə təmsilini genişləndirməyə, o cümlədən səfirlik, diplomatik nümayəndiliklərinin fəaliyyətinin daha da artırılmasını və gücləndirilməsini zəruri edir. Belə ki, hökumət xüsusilə son dövrlərdə dövləti xaricdə təmsil edən diplomatik xidmət orqanlarının saxlanılması xərclərinin artırılması və onların maddi-texniki təminatının yaxşılaşdırılmasına tələb olunan məbləğdə vəsait ayrılmaqla maliyyə təminatının təmin edilməsinə xüsusi diqqət vermiş, bu məqsədlə dövlət büdcəsindən 2013-cü ildə 58,9 mln. manat, 2014-cü ildə 54,8 mln. manat vəsait yönəldilmiş, 2015-ci ildə isə 58,4 mln. manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla belə, Hesablama Palatası tərəfindən Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərində aparılan nəzarət tədbirləri zamanı büdcə vəsaitlərinin səmərəsiz istifadə edilməsinə bəzi hallarda bu fəaliyyəti tənzimləyən normativ-metodiki sənədlərdə olan boşluqlar və çatışmazlıqların mövcudluğu aydın olur.

Belə ki, təhlil göstərir ki, xarici ölkələrdə diplomatik korpusun – səfirlik, konsulluq və nümayəndəliklərin fəaliyyəti ilə bağlı həyata keçirilən nəzarət tədbirləri maliyyə hesabatlılığına təsir edən bir sıra amilləri müəyyən etmək imkanı verir. Belə ki, həyata keçirilən maliyyə əməliyyatlarında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə yanaşı yerli qanunvericiliyin də tələblərinin nəzərə alınması bir sıra nöqsanların yaranmasına səbəb olmuşdur.

Eyni zamanda, qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərində aparılan nəzarət

tədbirlərinin nəticələri bəzi hallarda nöqsanlara yol verilməsinə subyektiv amillərlə yanaşı normativ sənədlərdə olan boşluqların da şərait yaratdığını göstərir. Belə ki, diplomatik nümayəndəliklərdə əlavə dəyər vergisi üzrə qaytarılmış vəsaitlərin maliyyələşmələrdə nəzərə alınma mexanizminin və uçot-hesabat sənədlərində əks olunma qaydalarının müəyyən edilməməsi, geri alınmış vəsaitlərin müxtəlif təyinatlara xərclənməsi xərclər smetasının icrasında kənarlaşmaların yaranmasına və xərclərin hesabatlılığının pozulmasına səbəb olur. Qeyd olunan məsələyə səbəb olan halların aradan qaldırılması və vəsaitlərdən istifadə sahəsində şəffaflığın artırılması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2008-ci il 21 yanvar tarixli 11 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Diplomatik xidmət əməkdaşlarına təminat və kompensasiyaların verilməsi Qaydaları”na diplomatik nümayəndəliklərin aldığı mallara və onlara göstərilən xidmətlərə görə ödənilmiş əlavə dəyər vergisinin geri alınmasının və qısa müddət ərzində tam həcmdə dövlət büdcəsinə ödənilməsinin diplomatik nümayəndəliklər tərəfindən təmin edilməsi, bu barədə Xarici İşlər və Maliyyə Nazirliklərinə mütəmadi (aylıq) olaraq hesabatın verilməsi məqsədəuyğun hesab olunmaqla Qaydaların 8.13-cü bəndinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini məqsədmüvafiq hesab edirik:

“8.13.Diplomatik nümayəndəliklərin aldığı mallara və onlara göstərilən xidmətlərə görə ödənilmiş əlavə dəyər vergisinin həmin nümayəndəliyin yerləşdiyi ölkənin qanunvericiliyinə uyğun olaraq geri alınması və alındıqdan sonra beş bank günü ərzində tam həcmdə dövlət büdcəsinə ödənilməsi diplomatik nümayəndəliklər tərəfindən təmin edilir. Bu barədə Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər və Maliyyə Nazirliklərinə mütəmadi (aylıq) olaraq müvafiq hesabat təqdim edilir.”

Eyni zamanda, qeyd edək ki, Xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklər tərəfindən Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 1998-ci il 15 iyul tarixli İ-62 nömrəli Əmri ilə təsdiq edilmiş “Büdcədən maliyyələşən idarə, müəssisə və təşkilatlarda mühasibat uçotunun hesablar planı və onun tətbiqinə dair Təlimat”ın “Əsas vəsaitlərin köhnəlməsi (amortizasiyası)” bəndinə

əsasən müəssisənin xarici ölkələrdə olan nümayəndəlikləri, törəmə müəssisələri, şöbələri və digər bölmələri müstəqil balansla ayrıldığı üçün onların xarici ölkələrdə olan əsas vəsaitlərinə öz ölkələrində köhnəlmə (amortizasiya) hesablanmır. Həmin vəsaitlərə onların istifadə olunduğu ölkələrin normativ sənədləri əsasında köhnəlmə (amortizasiya) hesablanıla bilər.

Yuxarıda qeyd edilən təlimatın bu bəndinə istinad edərək xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklər öz sərəncamlarında olan əsas vəsaitlərə nə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun, nə də olduğu ölkələrin normativ sənədlərinə uyğun köhnəlmə (amortizasiya) hesablamır. Bəzi hallarda əvəzsiz alınan əsas vəsaitlərin dəyər ifadəsi ilə uçotu da aparılmır. Lakin inventarizasiyanın aparılmasından asılı olmayaraq hər il həmin əsas vəsaitlərin və əmlakların uçotdan silinmələri barədə aktlar tərtib edilir. Qeyd etmək lazımdır ki, “Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 20.3-cü maddəsində diplomatik xidmət orqanlarının Azərbaycan Respublikasının ərazisində və xaricdə dövlət mülkiyyətində olan əmlak üzərində sahiblik, istifadə və sərəncam hüququnun Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Eyni zamanda əsas vəsaitlərin uçotdan silinməsi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 6 noyabr tarixli 177 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət müəssisə və təşkilatlarının, habelə nizamnamə kapitalında dövlətin payı olan müəssisələrin balansında olan yararsız hala düşmüş əsas vəsaitlərin silinməsi və bu vəsaitlərin söküntüsündən əldə edilən material qiymətlilərinin satışı üzrə Qaydalar”¹ ilə tənzimlənir.

Fikirimizcə, yuxarıda göstərilən Təlimatda müəssisənin xarici ölkələrdə olan nümayəndəliklərinə qoyulan qaydalar Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən diplomatik nümayəndəliklərinə şamil edilməməlidir. Edildiyi təqdirdə Təlimatın “Diplomatik xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tələblərinə və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü

il 6 noyabr tarixli 177 nömrəli Qərarı müəyyən edilmiş qaydalara uyğunlaşdırılması məqsəduyğundur.

Mənzil-kommunal təsərrüfatı ilə bağlı:

Qazanılmış iqtisadi uğurlar son illərdə mənzil və kommunal sahəsinin davamlı inkişafını da şərtləndirmiş, bu isə öz növbəsində bütün ölkə miqyasında abadlıq və quruculuq işlərinin aparılmasını, mənzil fondunun əsaslı təmirini, yaşayış məntəqələrinin yaşıllaşdırılmasını və sanitariya təmizlik işlərinin və s. sürətləndirilməsini təmin etmişdir. Qeyd olunan sahənin inkişafı üçün dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitin həcmi ilbəil artmışdır. Belə ki, büdcədən bu istiqamət üzrə xərclər 2013-cü ildə 398,3 mln. manat, 2014-cü ildə 417,1 mln. manat təşkil etmişdisə, cari ilin büdcəsində bu rəqəm 443,8 mln. manat nəzərdə tutulmuşdur.

Son illərdə mənzil və kommunal sahəsinin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi məqsədini güdən vacib bir sənəd - Azərbaycan Respublikasının Mənzil Məcəlləsi qəbul edilmişdir. Bununla belə, bu sahədə də müəyyən çatışmazlıq və boşluqlar vardır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin qəbul edilməsi isə bütün mülkiyyət formalarına aid mənzil fondunun saxlanması və təmiri ilə əlaqədar müvafiq tələblərə əhəmiyyətli şəkildə yenidən baxılmasını zəruri etmişdir ki, bu da, öz növbəsində, mənzil fondunun və kommunal təsərrüfatının saxlanması və təmiri üzrə prosesi tənzimləyən normativ-hüquqi aktlar sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə həyata keçirilməlidir.

Mövcud normativ-hüquqi aktların müəyyən edilmiş hədəflərin reallaşdırılması məqsədilə ayrılmış vəsaitlərin icrası zamanı səmərəliliyin və qənaətliliyin təmin olunmasına zəruri şəraiti yaratmaq imkanlarını tam şəkildə təmin etməməsi Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının həyata keçirdiyi maliyyə nəzarəti tədbirlərində də öz təsdiqini tapmışdır.

Mənzil-kommunal təsərrüfatı ilə bağlı fəaliyyətin təmin edilməsi ilə bağlı zəruri vəsaitlərin məbləği bu fəaliyyətdən gəlirlərin və zərərin düzgün hesablanmasını tələb edir. Bu hesablamalar ayrılmış subsidiyaların zəruri həcmnin

müəyyən edilməsində vacib göstəricilərdir, belə ki, subsidiyanın məbləği məhz bu iki göstəricinin fərqinə əsaslanır.

Hesablama Palatası tərəfindən dövlət büdcəsinin “Mənzil və kommunal təsərrüfatı” bölməsindən vəsait ayrılan bir sıra idarə, müəssisə və təşkilatlarda büdcə vəsaitlərinin proqnozlaşdırılması və istifadəsi ilə əlaqədar aparılan nəzarət tədbirlərinin və təhlillərin nəticələri də göstərmişdir ki, yol verilən nöqsan və çatışmazlıqlar bir sıra hallarda mənzil və kommunal təsərrüfatı sahəsinin normativ-metodiki tənzimlənməsində olan boşluqlardan, qüvvədə olan normaların (məsələn, Maliyyə Nazirliyinin 2003-cü il 29 may tarixli İ-86 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Dövlət büdcəsindən maliyyələşən sahələrdə xərclərin proqnozlaşdırılması və maliyyə ehtiyatlarından istifadənin müvafiq məsrəf normaları vasitəsilə tənzimlənməsi məqsədi ilə bazar iqtisadiyyatına uyğun hazırlanmış şəhər, rayon mərkəzlərində, qəsəbələrdə küçələrin süpürülməsi, işıqlandırılması, yaşıllıq sahəsinə qulluq edilməsi xərclərinin Müvəqqəti Normaları”) təkmil olmamasından irəli gəlir. Belə ki, nəzarət tədbirləri aparılan bəzi qurumlarda (dövlət müəssisələrində) mənzil fondunun və abadlaşdırma obyektlərinin (yaşıllaşdırma, sanitariya təmizlik, işıqlandırma və s.) istismarı, saxlanması və təmiri ilə əlaqədar büdcədən ayrılan vəsaitlərə tələbatın müəyyənləşdirilməsi və istifadəsi zamanı bəzi hallarda qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olmayan və texnoloji proseslərin müasir tələblərinə cavab verməyən, bəzi hallarda isə təhrif olunmuş, material və əmək normalarından istifadə edilir ki, bu da digər səbəblərlə yanaşı, maliyyə vəsaitlərinə tələbatın düzgün müəyyənləşdirilməməsi və resurslardan səmərəli istifadə edilməməsi, xərclərin və zərər məbləğlərinin mütəmadi artması, israfçılığa yol verilməsi, iş və xidmətin keyfiyyətinin aşağı düşməsi hallarına gətirib çıxarır, dövlət maliyyə nəzarətinin tətbiqini çətinləşdirir.

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi ilə razılaşdırılmaqla Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 29 may 2003-cü il tarixli I-86 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Dövlət büdcəsindən maliyyələşən sahələrdə xərclərin proqnozlaşdırılması və maliyyə ehtiyatlarından istifadənin müvafiq məsrəf normaları vasitəsilə tənzimlənməsi məqsədilə bazar

iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun hazırlanmış şəhər, rayon mərkəzlərində, qəsəbələrdə küçələrin süpürülməsi, işıqlandırılması, yaşıllıq sahələrinə qulluq edilməsi xərclərinin Müvəqqəti Normaları” abadlıq işlərini tənzimləyən yeganə normativ sənəd olmasına baxmayaraq, 13 ildən çoxdur ki, “müvəqqəti” xarakter daşımaqla istifadə olunur və müasir texnoloji proseslərə, respublikada geniş vüsət almış abadlıq işlərinin miqyasına uyğun gəlmir və bir sıra hallarda isə korrupsiya hüquqpozmalarına şərait yaradır.

Hal-hazırda mənzil fondunun binalarında liftlərin istismarı sahəsini də tənzimləyən normativ sənədin olmaması fərqli yanaşmalara, maliyyə vəsaitlərinə olan tələbatın müəyyən edilməsində çətinliklərə və bəzən sui-istifadə hallarına gətirib çıxarır. Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri ilə, eyni zamanda, müəyyən edilmişdir ki, mənzil-kommunal təsərrüfatı müəssisələrinin zərərinin ödənilməsinə subsidiyaların hesablanması tənzimləyən normativ sənəd mövcud deyildir. Mövcud vəziyyətdə zərərin və subsidiyanın düzgün müəyyən edilməsi üçün meyarlar və şərtlər olmadığı üçün bu hesablamalar təxmini olaraq həyata keçirilir ki, bu da hesablamalarda təhriflərə şərait yaradır.

Qeyd edilən məqamlar isə, icra prosesində dövlət vəsaitlərinin qənaətli və nəticəli istifadəsinin təmin olunmasında bir sıra çətinliklər yaradır. Bu baxımdan, mənzil fondunun binalarının həyətəyını sahələrinin və pilləkən qəfəslərinin süpürülməsi, həyətəyını sahələrdə yaşıllıqlara və ağaclara qulluq, binaların liftlərinə xidmət üzrə ştat vahidlərini və xidmət normalarını, mövcud uyğunsuzluqların aradan qaldırılması və vahid yanaşmanın təmin edilməsi üçün liftlərin texniki istismarı ilə bağlı qaydaları əks etdirən, həmçinin bağ-park obyektləri və yaşıl əkmələrin saxlanması və təmiri üçün əmək, maddi və maliyyə resurslarına olan tələbatın müəyyənləşdirilməsi və resurslardan səmərəli istifadə edilməsini tam əhatə edən yeni normativlərin hazırlanmasını məqsədəuyğun hesab edirik.

Həmçinin, Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 10-cu maddəsinə uyğun olaraq, yaşayış sahələrinə, onların yararlı vəziyyətdə saxlanılmasına, çoxmənzilli binalarda ümumi mülkiyyətin qorunması və yararlı vəziyyətdə saxlanılmasına dair tələbləri müəyyən edən normativ sənədin, yaşayış sahələrindən

istifadə qaydalarının, yaşayış sahələrinin sanitariya və texniki norma və qaydalarının, çoxmənzilli binanın ümumi əmlakının istismarı, cari və əsaslı təmirinin aparılması, ayrı-ayrı kommunal xidmətlərin göstərilməsi üçün ayrılan subsidiyaların məbləğinin hesablanması, yaşayış sahəsinə və kommunal xidmətlərə görə ödənişin strukturunu, bu ödənişin hesablanması və ödənilməsi qaydasını, Azərbaycan Respublikası Mənzil Məcəlləsinin 38-ci və 65-ci maddələrinə uyğun olaraq, çoxmənzilli binanın ümumi əmlakının saxlanması qaydalarının, sosial kirayə müqaviləsi üzrə kirayəyə verilən yaşayış sahəsinin, onun yerləşdiyi çoxmənzilli binanın ümumi əmlakının və yaşayış sahəsində yerləşən və kommunal xidmətlərin göstərilməsi üçün nəzərdə tutulmuş avadanlığın vaxtlı-vaxtında və lazımınca əsaslı təmirinin aparılmaması hallarında çoxmənzilli binanın ümumi əmlaka görə istifadə haqqının azaldılması qaydalarını, nəhayət, mənzil-kommunal təsərrüfatı müəssisələri üzrə zərərin ödənilməsinə subsidiyaların hesablanması tənzimləyən normativ sənədin hazırlanmasını təklif edirik.

Meşə təsərrüfatı ilə bağlı:

Ekoloji fəaliyyətin digər istiqaməti kimi meşələrin mühafizəsi ilə bağlı tədbirlər ekoloji tarazlığın qorunmasında xüsusi əhəmiyyətə malikdir və dövlət büdcəsindən ayrılmış vəsaitlərin artım dinamikası bu sahədə dövlətin xüsusi diqqət yetirdiyini göstərir. Belə ki, 2013-cü ildə bu sahənin inkişafı üçün 10,6 mln. manat, 2014-cü ildə 11,3 mln. manat vəsait yönəldilmiş, 2015-ci ildə isə 12,1 mln. manat vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla belə , aparılmış nəzarət tədbirləri bu istiqamətdə fəaliyyətin daha da təkmilləşdirilməsi, “Meşələrin qorunub saxlanması və təkrar istehsalı fondu” üzrə vəsaitlərin formalaşması potensialının artırılması və təbii ehtiyatlardan istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi ilə bağlı bir sıra təklifləri irəli sürmək imkanı verir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1994-cü il 24 avqust tarixli 312 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Respublika meşələrində əsas meşə və kol cinslərinin yeni köküstə buraxılış nırxları”na əsasən cinsindən asılı olmayaraq qabıqlı odunun 1 sıx kub metrinin qiyməti daşınma məsafəsindən asılı olaraq 1,33

manatdan 5,18 manatadək, işlik oduncağın (sənaye emalı üçün- mebel, qapı-pəncərə, parket, tara və s.) 1 sıx kub metrinin qiyməti cinsindən, daşınma məsafəsindən və gövdənin diametrindən (iri, orta, xırda) asılı olaraq 5,56 manatdan 198,39 manatadək təşkil edir. Məsələn, fıstıq cinsindən olan 1 sıx kub metr işlik oduncaq (qabıqsız) üçün nırx dərəcələri 13,89 - 49,69 manat, palıd cinsindən olan 1 sıx kub metr işlik oduncaq (qabıqsız) üçün nırx dərəcələri 18,06 - 64,60 manat təşkil edir.

Aparılan təhlillər göstərir ki, respublika meşələrində əsas meşə və kol cinslərinin köküstə buraxılış nırxları hazırda mövcud olan real bazar qiymətlərindən xeyli aşağıdır. Köküstə buraxılış nırxları 1994-cü il təsdiq edildiyindən sonrakı dövrlərdə mövcud inflyasiya şəraiti meşə materiallarının qiymətlərinin xeyli artmasına təsir göstərmişdir.

Mövcud vəziyyət “Meşələrin qorunub saxlanması və təkrar istehsalı fondu”nun vəsaitlərinin azalmasına səbəb olur, habelə qiymətli ağac növlərinin emal məqsədilə daha çox qırılmasına şərait yaradır ki, bu da öz növbəsində meşələrin mühafizəsi və bərpasına, həmçinin meşə ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsinə maneçilik törədir.

Bunları nəzərə alaraq, Hesablama Palatası Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Meşə qanunvericiliyinin pozulması hallarının qarşısının alınması tədbirləri haqqında” 1994-cü il 24 avqust tarixli 312 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Respublika meşələrində əsas meşə və kol cinslərinin yeni köküstə buraxılış nırxları”nın dərəcələrinə yenidən baxılmasını məqsəddə müvafiq hesab edir.

Həmçinin, qeyd edək ki, meşə təsərrüfatlarında büdcə vəsaiti hesabına əkin materiallarının (tinglər, toxmacalar) yetişdirilməsi və satılması ilə bağlı normativ sənəd mövcud deyildir və ixtiyari olaraq müəyyən edilir. Apardığımız müşahidələr göstərir ki, bu sahəni tənzimləyən normativ sənədin olmaması əksər hallarda əkin materiallarının kənar təşkilatlara əvəzsiz olaraq verilməsinə də şərait yaradır. Meşə təsərrüfatlarında əkin materiallarının bir ədədinin qiyməti mövcud bazar qiymətlərindən dəfələrlə aşağıdır. Bu vəziyyət “Meşələrin qorunub

saxlanması və təkrar istehsalı fondu”na göstərilən mənbə üzrə daxilolmaların səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olur.

Qeyd olunan bu məqamları nəzərə alaraq, meşə təsərrüfatlarında büdcə vəsaiti hesabına əkin materiallarının (tinglər, toxmacalar) yetişdirilməsi və satılmasını tənzimləyən müvafiq normativ-hüquqi sənədin hazırlanması məqsədəuyğundur.

Meliorasiya tədbirləri ilə bağlı:

Aqrar sektorun prioritet inkişaf istiqaməti kimi müəyyən edilməsi su ilə təchizatının da təkmilləşdirilməsini zəruri edir. Son dövrlərdə bu sahədə, xüsusilə əkin sahələrinin vaxtlı-vaxtında suvarma suyu ilə təmin edilməsi, meliorasiya və irriqasiya sistemlərinin normal istismarının təşkil edilməsi konkret tədbirlər həyata keçirilmişdir. Qeyd edək ki, dövlət büdcəsindən meliorasiya tədbirləri ilə bağlı vəsaitlərin artım dinamikası müəyyən edilmiş vəzifələrin icrasına xidmət edir. Eyni zamanda, su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi də diqqətdə saxlanılmalıdır. Göstərilən istiqamətlər üzrə Hesablama Palatası aşağıdakıların diqqətdə saxlanılmasını zəruri hesab edir.

“Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı” ASC-nin məlumatına əsasən, respublikada suvarılan torpaqlar ölkənin kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahələrinin üçdə birini təşkil edir və ölkədə kənd təsərrüfatı məhsullarının 90%-ə qədəri bu torpaqlarda istehsal olunur. Suvarılan torpaqların təxminən üçdə birindən çoxu (565 min hektarı) mexaniki üsulla, o cümlədən 349,4 min hektar elektricləşdirilmiş, 68,2 min hektar dizel nasos stansiyaları ilə, 147,7 min hektarı isə subartezian quyuları vasitəsilə suvarılır. Respublikada orta illik su çatışmazlığı 3,7 kub km., az sulu illərdə isə 4,75 kub km. təşkil edir. Çaylardan ekoloji, energetika və digər məqsədlər üçün məcburi su buraxmaları nəzərə alınarsa, su çatışmazlığının miqdarının minimuma endirilməsinin nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu görmək olar. Qlobal iqlim dəyişiklikləri ilə əlaqədar dünyada, o cümlədən Azərbaycanda son illərdə müşahidə olunan quraqlıqlar, eləcə də əlavə əkin sahələrinin dövriyyəyə cəlb olunması, təkrar əkinlərin artması suvarma

suyuna tələbatı artırır. Belə şəraitdə suvarma suyunun çatışmazlığı bitkiçiliyə, xüsusilə də ərzaq təhlükəsizliyi baxımından strateji sahə olan taxılçılığa və heyvandarlığın inkişafına mənfi təsir göstərir. Bu baxımdan, suvarma suyundan qənaətlə istifadə edilməsi, su itkilərinin azaldılması, suvarma sisteminin işinin səmərəliliyi və etibarlılığının yüksəldilməsi, suyun verilməsi və bölüşdürülməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hesablama Palatası tərəfindən aparılan nəzarət tədbirləri zamanı müəyyən edilmişdir ki, hal-hazırda suvarma sistemlərində su itkilərinin hesablanması üzrə normativ-hüquqi akt mövcud deyil və müvafiq itkilər 1985-ci ildə dərc edilmiş dərsliyə (Ş.N.Bağirov, M.Tağıyev “Suvarma meliorasiyası” Bakı. Maarif nəşriyyatı 1985-ci il) istinadən aparılır. Belə ki, “Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı” ASC-nin Biləsuvar Suvarma Sistemləri İdarəsi tərəfindən Cənub Muğan Kanalı İstismarı İdarəsindən qəbul edilmiş 2011-ci ildə 308400,0 min kub metr, 2012-ci ildə 305053,0 min kub metr, 2013-cü ildə 305027,0 min kub metr suyun suvarma kanallarından itkilərinin həmin dərsliyə istinadən hesablanması (təyini), kanalların faydalı iş əmsalının təsərrüfatlararası suvarma kanalları üzrə 50-60 faiz, magistral kanallar üzrə 80-90 faiz, beton üzlüklü kanallar üzrə isə 85-90 faiz qəbul edilməklə, ümumilikdə suvarma sisteminin faydalı iş əmsalının 65-70 faiz təşkil etməsi müəyyənləşdirilmişdir. Suvarma sisteminin saxlanması xərcləri dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilir, suyun bölüşdürülməsi və istifadəsi zamanı itkilərə yol verilməsi son nəticədə büdcə vəsaitlərinin səmərəliliyini aşağı salır.

Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, suvarma suyundan qənaətlə istifadənin tənziplənməsi məqsədilə suvarma sistemlərində su itkilərinin (o cümlədən təbii itkilərin) müəyyənləşdirilməsi qaydalarını əks etdirən normativ-hüquqi aktın hazırlanmasını məqsəduyğun hesab edirik.

Tariflərlə bağlı:

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən son zamanlar həyata keçirilən nəzarət tədbirləri nəticəsində bir sıra hallarda audit obyektləri

tərəfindən xidmət göstərilməsi zamanı aidiyyəti qaydaların olmaması müvafiq sahədə subyektivliyin rolunu artıran, habelə prosesə nəzarəti çətinləşdirən amillər kimi qiymətləndirilərək mövcud normativ-hüquqi aktlardakı boşluq və ziddiyyətlərin aradan qaldırılması üçün təkliflərin hazırlanması əsas istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilmişdir. Hesablama Palatasının apardığı analitik təhlillərə görə bu hal tarif (qiymət) tənzimlənməsi sahəsində normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsini, ödənişli xidmət göstərilməsi ilə əlaqədar aidiyyəti qaydaların qəbul edilməsini və mövcud qaydaların yeni şəraitə uyğunlaşdırılmaqla təkmilləşdirilməsini şərtləndirir.

“Azərbaycan Respublikasında antiinflasiya tədbirlərinin gücləndirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 31 may 2005-ci il tarixli 242 nömrəli Fərmanının 4.2-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 sentyabr 2005-ci il tarixli 178 nömrəli Qərarı ilə “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin, xidmətlərin) Siyahısı” təsdiq edilmişdir ki, həmin siyahıya iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üzrə təbii inhisar, dövlət inhisarı və inhisarçı təsərrüfat subyektlərini əhatə edən 39 istiqamət daxildir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 dekabr 2005-ci il tarixli 341 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası haqqında Əsasnamə”nin 2.1.1-ci yarımbəndinə əsasən, qüvvədə olan qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq dövlət tənzimlənməsinə aid edilmiş qiymətlərin tənzimlənməsinin həyata keçirilməsini təmin etmək kollegial icra hakimiyyəti orqanı olan Tarif (qiymət) Şurasının əsas vəzifələrinə aid edilsə də, “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin, xidmətlərin) Siyahısı” üzrə tarif (qiymət) tənzimlənməsinin vahid tənzimləyici orqan tərəfindən həyata keçirilməsinə dair müddəa qanunvericilikdə təsbit edilməmişdir. Bu baxımdan, həmin siyahı üzrə Tarif (qiymət) Şurası ilə yanaşı, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti və digər dövlət orqanları (Səhiyyə Nazirliyi, Təhsil Şurası və s.) tərəfindən tarif (qiymət) tənzimlənməsi həyata keçirilmiş, bəzi xidmətlər üzrə isə tənzimlənmə, ümumiyyətlə, tətbiq olunmamışdır. Digər dövlət

orqanları tərəfindən tariflərin (qiymətlərin) iqtisadi əsaslandırma olmadan tənzimlənməsi hallarına da rast gəlinir. Nümunə olaraq qeyd edək bilərik ki, Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Respublika Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzi tərəfindən göstərilən ödənişli tibbi xidmətlərin növləri və həmin xidmətlərə görə hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən ödənilən haqlar Səhiyyə Nazirliyinin müvafiq şöbəsi ilə razılaşdırılaraq Respublika Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzi tərəfindən 19 fevral 2007-ci ildə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin sanitar-epidemioloji xidməti tərəfindən göstərilən ödənişli xidmətlərin növləri və qiymət cədvəli” ilə tənzimlənir. Respublika Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzi tərəfindən hüquqi və fiziki şəxslərə göstərilmiş xidmətlərə görə müəyyən olunmuş haqların ödənilməsinin düzgünlüyü yoxlanıldıqda məlum olmuşdur ki, adı çəkilən qiymət cədvəlində bəzi xidmət növləri, o cümlədən “laboratoriya müayinələrinin qiyməti nəzərə alınmadan gigiyenik sertifikatın, sanitariya pasportlarının, gəmi şəhadətnamələrinin və s. verilməsi” xidmət növləri üzrə ödənilən haqların məbləği əvvəlki illərlə müqayisədə əsas olmadan növbəti il üçün bir neçə dəfə azaldılmışdır.

Həmçinin, qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən mallar (işlər və xidmətlər) üzrə vahid yanaşmanın mövcud olmaması bir sıra hallarda müvafiq malların (işlərin və xidmətlərin) qiymətlərinin (tariflərinin) düzgün formalaşmamasına və nəticə etibarilə vergilərin dövlət büdcəsinə səfərbər olunmasına, dövlət büdcəsi xərclərinin optimallaşdırılmasına təsir göstərməklə, istehlakçıların hüquqlarının pozulmasına gətirib çıxarır.

Tarif (qiymət) tənzimlənməsinin vahid tənzimləyici orqan tərəfindən həyata keçirilməsi baxımından və tənzimlənmənin faktiki vəziyyətindən asılı olaraq xidmətləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- Qüvvədə olan qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq dövlət tənzimlənməsinə aid edilmiş, lakin Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 sentyabr 2005-ci il tarixli 178 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin, xidmətlərin) Siyahısı”nda

əksini tapmayan və müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən tənzimlənməyən xidmətlər.

- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 sentyabr 2005-ci il tarixli 178 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin, xidmətlərin) Siyahısı”na daxil edilmiş, lakin Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən tənzimlənməyən xidmətlər;

- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 sentyabr 2005-ci il tarixli 178 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin, xidmətlərin) Siyahısı”na daxil edilmiş, lakin tənzimləyici orqanla yanaşı digər dövlət orqanları tərəfindən (Səhiyyə Nazirliyi, Təhsil Şurası və s.) tarif (qiymət) tənzimlənməsi həyata keçirilmiş xidmətlər;

- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 sentyabr 2005-ci il tarixli 178 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin, xidmətlərin) Siyahısı”na daxil edilmiş, lakin heç bir icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən tənzimlənməyən xidmətlər;

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 28 sentyabr 2005-ci il tarixli 178 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən malların (işlərin, xidmətlərin) Siyahısı”na daxil olan malların (işlərin və xidmətlərin) qiymətlərinin (tariflərinin) yalnız Şura tərəfindən deyil, müxtəlif dövlət orqanları tərəfindən tarif (qiymət) tənzimlənməsinə səlahiyyət verilməsi qanunvericilikdə bəzi dəyişikliklərin edilməsini zəruri edir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, yuxarıda qeyd edilən məsələlərin həll edilməsi, eləcə də qiymətlərin (tariflərin) dövlət tənzimlənməsi sahəsində vahid yanaşmanın tətbiq olunması məqsədilə qanunvericilik aktlarına müvafiq dəyişikliklər edilməklə zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsini məqsədamüvafiq hesab edirik.

Dövlət büdcəsinin gəlirləri ilə bağlı:

Müəyyən edilmiş hədəflərə nail olunması və dövlətin konstitusional funksiyalarının yerinə yetirilməsi dövlət büdcəsinin gəlirlərinin artırılması imkanlarının tam şəkildə istifadəsini tələb edir. Müasir qlobal makroiqtisadi şərait

bu istiqamətdə fəaliyyətin daha da gücləndirilməsini tələb edir. Hesablama Palatası tərəfindən həyata keçirilən nəzarət tədbirləri normativ-hüquqi aktlarda büdcə gəlirlərinin bir sıra istiqamətlərdə artırılması ilə nəticələnəcək dəyişikliklərlə bağlı təkliflərini hazırlanmışdır. Bu təkliflər dövlət büdcəsinin gəlirlərində dövlət əmlakının, özəlləşdirilən dövlət müəssisə və obyektlərinin altındakı torpaqların və dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsi ilə bağlı əhatənin genişləndirilməsi imkanlarını əhatə edir. Bir faktı qeyd edək ki, dövlət büdcəsinin son illərdə birinci istiqamət üzrə təsdiq edilmiş proqnoz göstəricilərin icra səviyyəsi yüksək olsa da, bu gəlirlərin artım dinamikası cəmi gəlirlərin artım dinamikası ilə müqayisədə aşağıdır. Dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən daxilolmalar isə aşağı artım tempi ilə yanaşı aşağı icra səviyyəsi ilə xarakterizə olunur.

Belə ki, ölkəmizdə daşınmaz dövlət əmlakının icarəyə verilməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “İcarəyə verilmiş dövlət əmlakından səmərəli istifadə olunması tədbirləri haqqında” 1997-ci il 6 sentyabr tarixli 629 nömrəli Fərmanının və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Dövlət əmlakının (mənzil fondundan başqa) icarəyə verilməsi üçün icarə haqqının minimum məbləği”nin təsdiq edilməsi haqqında” 2007-ci il 29 noyabr tarixli 191 nömrəli qərarı ilə tənzimlənir. Lakin Hesablama Palatası tərəfindən keçirilmiş nəzarət tədbirlərinin nəticələri üzrə müəyyən edilmişdir ki, qeyd olunan Qərarla qeyri-yaşayış sahələrinin ayrıca tikililərdə yerləşdiyi hallarda onlara bitişik aidiyyəti torpaq sahələrinin ödənişli istifadə şərtlərinə dair xüsusi hal nəzərdə tutulmadığı üçün bu cür torpaq sahələri də icarəçilərin faktiki istifadəsində olsa da bu hal qeyri-yaşayış sahələrinin icarəyə verilməsi haqqında bağlanmış icarə müqavilələrində öz əksini tapmır. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin “Dövlət əmlakının (mənzil fondundan başqa) icarəyə verilməsi üçün icarə haqqının minimum məbləği”nin təsdiq edilməsi haqqında” 2007-ci il 29 noyabr tarixli 191 nömrəli Qərarında dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən müəssisə və təşkilatların, habelə digər dövlət müəssisə, idarə və təşkilatlarının istifadəsində olan, səhmlərinin tamamilə və ya nəzarət zərfinin

dövlət mülkiyyətində saxlanması barədə qərar qəbul olunmuş səhmdar cəmiyyətlərinə məxsus və icarəyə verilən qeyri-yaşayış sahələrinin ayrıca tikililərdə yerləşdiyi hallar üçün həmin tikililərə bitişik olan və onlara aid edilən torpaq sahələrinin ödənişli istifadə şərtlərinə dair müddəaların əks olunmasını təklif edirik.

İkinci istiqamət torpaqların icarəyə verilməsi ilə bağlıdır. Hazırda “Torpaq icarəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsində (“Torpaq sahəsi üzərində icarə hüququnun dövlət qeydiyyatı”) göstərilmişdir ki, “Torpaq sahəsi üzərində müddəti on bir aydan çox olan icarə hüququ qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində dövlət qeydiyyatına alınır.”

Aparılan təhlillər göstərir ki, müvafiq prosedurlar çoxlu sayda ilkin sənədlərin toplanması və təqdim edilməsini tələb etdiyindən və təqdim edilmədiyi təqdirdə hər hansı bir inzibati tədbirin görülməsi nəzərdə tutulmadığı üçün torpaq icarəçiləri, o cümlədən dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəçiləri tərəfindən əksər hallarda bu normaya riayət olunmur. Nəticədə torpaqların icarəyə verilməsi barədə rayon (şəhər) icra hakimiyyəti orqanlarının, Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin və Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin məlumatları arasında fərqlər müşahidə olunur ki, bu da bir sıra torpaq icarəsi müqavilələrinin uçotda əks olunmamasına, müvafiq müqavilələr üzrə dövlət mülkiyyətində olan torpaqların icarəyə verilməsindən icarə haqqının dövlət büdcəsinə tam daxil olmaması hallarına gətirib çıxarır.

Həmçinin, yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən dövlət mülkiyyətində olan torpaqların istifadəyə və icarəyə verilməsi ümumilikdə Torpaq Məcəlləsi, “Torpaq icarəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir. Ayrı-ayrı torpaqların kateqoriyaları (məqsədli təyinatı və hüquqi rejimi) üzrə isə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən 2000-ci il 15 mart tarixli 42 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Örüş, otlaq və biçənək sahələrinin istifadəyə və icarəyə verilməsi, habelə istifadə edilməsi Qaydaları” və “Sənaye, nəqliyyat, rabitə və digər təyinatlı torpaqların istifadəsi Qaydaları” ilə tənzimlənir.

Hesablama Palatası tərəfindən yerli icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən dövlət mülkiyyətində olan torpaqların istifadə vəziyyətinə dair keçirilmiş nəzarət tədbirləri nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin yuxarıda qeyd olunan Qərarında göstərilən təyinatlı torpaqlardan başqa, örüş, otlaq və biçənək sahələrinin, habelə Ehtiyat fondu torpaqlarının təyinatının dəyişdirilməsi nəticəsində yerli icra hakimiyyəti orqanlarının sərəncamında dövlət mülkiyyətindəki kənd təsərrüfatı dövriyyəsində olan əkin, dinc və çoxillik əkmələrin altındakı torpaqlar da mövcuddur. Həmin torpaqların istifadəyə və icarəyə verilməsinin xüsusiyyətləri, müddətləri və icarə haqqının aşağı həddi istisna olmaqla sair şərtləri qüvvədə olan qanunvericiliklə birmənalı olaraq təsbit olunmadığından, bu hal əkin, dinc və çoxillik əkmələrin altındakı torpaqların qeyri-təyinatı üzrə uzunmüddətli istifadəsi və icarəsi üçün şərait yaradır.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq, torpaq icarəsində uçot sisteminin təkmilləşdirilməsi, sahibkarlıq fəaliyyəti üçün rəsmiləşdirmələrin sadələşdirilməsi və süni maneələrin aradan qaldırılması məqsədilə “Torpaq icarəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 10-cu maddəsinə (Torpaqların icarəyə verilməsinin ümumi qaydaları) “Bağlanmış torpaq icarəsi müqaviləsi barədə icarəyəverən tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada daşınmaz əmlakın dövlət reyestrinə məlumat və müvafiq müqavilənin surəti təqdim edilir” abzasının əlavə edilməsini və dövlət mülkiyyətində olan əkin, dinc və çoxillik əkmələrin altındakı torpaqların təyinatı üzrə və səmərəli istifadə edilməsinin təmin edilməsi məqsədi ilə, həmin torpaqların istifadəyə və icarəyə verilməsi, habelə onun istifadə edilməsi üzrə ayrıca normativ hüquqi sənədin (qaydaların) hazırlanaraq təsdiq edilməsini təklif edirik.

Beynəlxalq praktikada hidrometreoloji xidmətlərin göstərilməsi hesabına dövlət gəlirlərinin artırılması təcrübəsi geniş yayılmışdır. Hesablama Palatası tərəfindən həyata keçirilmiş nəzarət tədbirləri bu hidrometreoloji xidmətlər müqabilində vəsaitlərin cəlb edilməsi ilə bağlı bir sıra potensialın mövcud olduğunu göstərir.

Belə ki, 1998-ci ildə qüvvəyə minmiş “Hidrometeorologiya fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”nun 24-cü maddəsinə əsasən hidrometeorologiya və təbii mühitin monitorinqi üzrə məlumatlardan istifadəyə görə işlərə (məlumatların seçilməsinə, sürətlərinin çıxarılmasına və istifadəyə verilməsinə, hidrometeorologiya və təbii mühitin monitorinqi üzrə Azərbaycan Respublikasının dövlət məlumatlar fondundan istifadəyə, hidrometeoroloji müşahidə şəbəkələrinin xidmətindən istifadəyə, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər xidmət işlərinə) ödəmələr alınır və bu ödəmələrin dərəcələri və qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir. Qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 09 iyul tarixli 115 nömrəli qərarı ilə “Hidrometeorologiya və təbii mühitin monitorinqi üzrə məlumatlardan istifadəyə görə ödəmə dərəcələri və qaydaları” təsdiq olunmuşdur.

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Milli Hidrometeorologiya Departamentdə aparılan nəzarət tədbirinin nəticələri ilə müəyyən olunmuşdur ki, hazırda mövcud olan və sifarişçilər tərəfindən tələb olunan aşağıda göstərilən bir sıra xidmət növləri və bu xidmət növləri üzrə müvafiq ödəmə dərəcələri Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin göstərilən qərarında əks etdirilməmişdir.

- Xəzər dənizi üzrə təhlükəli hidrometeoroloji hadisələr haqqında xəbərdarlıq;
- Quru üzrə təhlükəli hidrometeoroloji hadisələr haqqında xəbərdarlıq;
- Respublika üzrə aylıq hava proqnozu;
- Yaz-yay daşqını mövsümündə su anbarına daxil olan suyun proqnozu;
- Respublika çaylarında gursuluq haqqında xəbərdarlıq;
- Aqrometeoroloji şərh.

Qaydalarda nəzərdə tutulmayan, lakin sifarişçilər tərəfindən sifariş olunan xidmət növləri üzrə bağlanmış müqavilələr üzrə tariflər, Azərbaycan Respublikası Dövlət Hidrometeorologiya Komitəsi tərəfindən 25 yanvar 1996-cı il tarixində təsdiq edilmiş və 2001-ci ildə ləğv edilmiş “Xüsusişdirilmiş Hidrometeoroloji

İnformasiyaların (məhsulların) preyskurant qiymətləri” əsasında hesablanaraq vəsait əldə edilmişdir.

Müasir dövrdə gedən qlobal iqlim dəyişmələri fonunda və hidrometeoroloji proseslərin aktivləşməsi ilə əlaqədar olaraq təbii fəlakətlər üzrə qabaqcadan xəbərdarlıqların edilməsinin əhəmiyyətini və vacibliyini nəzərə alaraq, yuxarıda adı çəkilən və yeni hidrometeoroloji xidmət növləri, bu xidmətlər üzrə müvafiq ödəmə dərəcələrinin Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 09 iyul tarixli 115 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Hidrometeorologiya və təbii mühitin monitorinqi üzrə məlumatlardan istifadəyə görə ödəmə dərəcələri və qaydaları”na əlavə olunmasını məqsədemüvafiq hesab edirik. Fikrimizcə, bu, dövlət büdcəsinə əlavə vəsaitlərin daxil olmasında müsbət addım olar.

Aparılan nəzarət tədbirləri ilə, həmçinin, müəyyən edilmişdir ki, Qaydaların 2-ci bəndinin I, II, III, IV bölmələrinə daxil olan müşahidələrə və xidmət işlərinə görə ödəmə dərəcələrinin, məlumatın tərkibində olan element və komponentlərin sayı nəzərə alınmadan, ümumi şəkildə, təsdiq edilməsi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Milli Hidrometeorologiya Departamenti tərəfindən həmin müşahidə və xidmət işlərinə görə ödənişin, həcmnin, hesablanmasının müvafiq Qaydalarda nəzərdə tutulduğundan fərqli olaraq aparılmasına səbəb olmuşdur. Belə ki, məsələn Qaydaların 2-ci bəndinin I bölməsində metroloji müşahidələr üzrə sutka ərzində aparılan 8 metroloji müşahidənin (mümkün olan bütün elementləri əhatə edir) qiyməti 36,6 manat təsdiq edilmişdir. Lakin təcrübədə ayrı-ayrı sifarişçilərlə meteoroloji məlumatın bütövlükdə deyil, məsələn, bir neçə elementi əhatə edən məlumatları əldə etmək barədə müqavilə bağlanılır belə hallarda bir elementin qiyməti tapılır ($36,6/\text{elementlərin sayı}$) və məlumatın miqdarına, illərin sayına vurulmaqla sifarişçiyə lazım olan meteoroloji məlumatın qiyməti müəyyən edilir ki, bu da müvafiq Qaydalarda nəzərdə tutulmamışdır.

Bəzi müqavilələr üzrə Sifarişçi əldə edilməsi istənilən hidrometeoroloji məlumatların tərkibində olan elementlərin sayından asılı olaraq, ödəmələrin hesablanması keçmiş SSRİ dövründə təsdiq olunmuş metodiki vəsaitə (Преискурант цены на первичную (наблюденную) гидрометеорологическую

информацию, 1989г.; Методические рекомендации по определению договорных цен на гидрометеорологическую продукцию, 1990г.) əsaslanmaqla aparılır.

Hidrometeorologiya və təbii mühitin monitorinqi üzrə məlumatlardan istifadəyə görə sifarişçilərlə müqavilə bağlanan zaman hidrometeoroloji məlumatların tərkibinə daxil olan ayrı-ayrı element və komponentlərin sayından asılı olaraq məlumatların təsnifləşdirilməklə uyğun tariflərin müəyyən edilməsini təklif edirik.

Eyni zamanda, aparılmış təhlillər göstərmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 09 iyul tarixli 115 nömrəli qərarı ilə təsdiq olunmuş Qaydalarda çoxillik xüsusişdirilmiş rejim məlumatları üzrə təsdiq edilmiş ödəmə dərəcələri tətbiq edilərkən (istifadəçilər dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlar olduqda) iri məbləğdə büdcə vəsaitlərinə tələbat yaranır. Məsələn, dövlət büdcəsindən maliyyələşən Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinin 2009-2011-ci illərdə respublikanın 3 çayı üzrə (Tikanlı çay, Dəmiraparan çay, Bum çay) aldığı orta çoxillik (hər çay üzrə - 60 illik) hidroloji məlumatlara görə xidmət haqqının məbləği (azaldıcı əmsallar tətbiq edilmədikdə) 846,4 min manat təşkil edir. Azaldıcı əmsallardan istifadə edilməsi təcrübəsi Rusiya Federasiyasında və bəzi MDB respublikalarında tətbiq olunur. Çoxillik məlumatlar üzrə təsdiq edilmiş müxtəlif azaldıcı əmsallardan istifadə olunması büdcə vəsaitlərinə qənaət edilməsi məqsədinə xidmət edir. Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Milli Hidrometeorologiya Departamenti tərəfindən Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 09 iyul tarixli 115 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Hidrometeorologiya və təbii mühitin monitorinqi üzrə məlumatlardan istifadəyə görə ödəmə dərəcələri və qaydaları”nda nəzərdə tutulmayan müxtəlif azaldıcı əmsallardan istifadə olunması təcrübəsindən istifadə edilməsi həmin normativ aktda müvafiq dəyişikliklərin olunmasını zəruri edir.

Digər fəaliyyətlərlə bağlı:

Dövlət gəlirlərinin artırılması ilə yanaşı xərclərin qənaətli və səmərəli icrası da mühüm amildir. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “İnvestisiya fəaliyyətinin təşviqi üzrə əlavə tədbirlər haqqında” 30 mart 2006-cı il tarixli 1395 nömrəli Sərəncamına əsasən Azərbaycan İnvestisiya Şirkətinin ilkin nizamnamə kapitalının Dövlət Neft Fondunun vəsaiti hesabına formalaşması və həmin səhmlər üzrə dividendlərin Dövlət Neft Fonduna köçürülməsi müəyyənləşdirilmişdir.

Respublikada son illərdə sosial-iqtisadi islahatların dərinləşməsi və milli iqtisadiyyatın, xüsusilə qeyri-neft sahəsinin şaxələndirilməsi tədbirlərinin həyata keçirilməsi məqsədilə 2009-cu ilin dövlət büdcəsinin dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu xərclərindən də Azərbaycan İnvestisiya Şirkətinin nizamnamə kapitalının artırılmasına əlavə olaraq 70,0 milyon manat məbləğində vəsaitin ayrılması nəzərdə tutulmuş və müvafiq qaydada icra edilmişdir.

Lakin bu səhmlər üzrə əldə olunan dividendlərin ödənilməsi mexanizmi və təyinatı müəyyən edilmədiyindən həmin vəsaitlərdən istifadə sahəsində qeyri-müəyyənlik yaranmışdır ki, bu boşluqların aradan qaldırılması üçün aşağıdakı təkliflərin həyata keçirilməsini məqsədəuyğun hesab edirik:

- nizamnamə kapitalına dövlət büdcəsindən vəsaitin ayrılmasının təsbit edilməsini;
- dövlət büdcəsindən nizamnamə kapitalına ayrılmış vəsaitlərə görə əldə edilmiş dividendlərin köçürülmə təyinatının (büdcəyə köçürmək və ya şirkətin sərəncamında saxlamaq) müəyyən edilməsini;
- Şirkət tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada investisiya fəaliyyətinə yönəldikdən sonra onun sərəncamında qalan vəsaitlərin iqtisadi səmərəlilik baxımından müvəqqəti olaraq yerləşdirilməsi mexanizminin müəyyənləşdirilməsini.